

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1896. Andra Kammaren. N:o 14.

Lördagen den 7 mars.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Justerades det i kammarens sammanträde den 29 nästlidne februari förda protokoll.

§ 2.

Enligt derom förut fattadt beslut företogos nu val af tjugufyra valmän och sex suppleanter för att utse Riksdagens fullmäktige i riksbanken och i riksgäldskontoret efter dem, som äro i tur att afgå, äfvensom suppleanter för fullmäktige i nämnda bank och kontor; och utsågos dervid:

till valmän:

Herr <i>H. Andersson</i> i Nöbbelöf	med 190 röster,
» <i>C. W. Collander</i>	» 190 » ,
» <i>A. G. Gyllensvärd</i>	» 190 » ,
» <i>A. Henricson</i> i Karlslund	» 190 » ,
» <i>K. E. Holmgren</i>	» 190 » ,
» <i>G. Jansson</i> i Krakerud	» 190 » ,
» <i>J. P. Jansson</i> i Saxhyttan	» 190 » ,
» <i>J. Johnsson</i> i Bollnäs	» 190 » ,
» <i>Lasse Jönsson</i> i Sandby	» 190 » ,
» <i>A. Liljeqvist</i>	» 190 » ,
» <i>A. V. Nilson</i> från Lidköping	» 190 » ,
» <i>N. Wallmark</i>	» 190 » ,
» <i>N. Åkesson</i>	» 190 » ,
» <i>E. Svensson</i> från Karlskrona	» 189 » ,
» <i>M. G. Bruzelius</i>	» 146 » ,
» <i>A. P. Danielson</i>	» 146 » ,
» <i>J. H. E. Dieden</i>	» 146 » ,
» Friherre <i>G. Lagerbring</i>	» 146 » ,
» <i>A. V. Ljungman</i>	» 146 » ,

Herr	<i>L. Norrby</i>	med 146 röster,
»	<i>P. G. Näslund</i>	» 146 » ,
»	<i>O. Persson i Killebäckstorp</i>	» 146 » ,
»	<i>R. V. Ramstedt</i>	» 146 » ,
och	» <i>J. E. Schöden</i>	» 146 » .

Närmast i röstetal kommo herr *M. Arhusiander* m. fl. med 44 röster.

till suppleanter:

Herr	<i>T. Zetterstrand</i>	med 179 röster,
»	<i>O. Anderson i Hasselbol</i>	» 178 » ,
»	<i>H. E. Ahrenberg</i>	» 170 » ,
»	<i>G. F. Berndes</i>	» 135 » ,
»	<i>N. Svensson i Olseröd</i>	» 134 » ,
och	» <i>S. T. Palme</i>	» 134 » .

Närmast i röstetal kom herr *A. H. Hammarskjöld* med 48 röster.

Mellan de två suppleanter, hvilka erhållit lika antal röster, bestämdes ordningen, sådan den finnes här ofvan angifven, genom lottning.

§ 3.

Justerades protokollsutdrag angående de i nästförestående § omnämnda val.

§ 4.

Efter föredragning af Kongl. Maj:ts på kammarens bord hvilande proposition, om ändrad lydelse af § 25 i förordningen angående villkoren för försäljning af bränvin och andra brända eller destillerade spirituösa drycker den 24 maj 1895 beslöt kammaren öfverlemna densamma till behandling af bevillningsutskottet.

§ 5.

Till afgörande företogs herr *A. E. Wijkanders* i gårdagens sammanträde bordlagda anhållan att till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet få framställa ett spörsmål.

Sedan berörda, skriftligen affattade spörsmål blifvit uppläst samt efter af herr talmannen i sådant afseende gifven proposition, biföll kammaren herr *Wijkanders* ifrågavarande anhållan.

§ 6.

Föredrogs och hänvisades till kammarens tillfälliga utskott n:o 3 herr *A. Hedins* motion n:o 226.

§ 7.

Föredrogs och bordlades för andra gången:

Bevillningsutskottets betänkande och memorial n:is 10 och 11;

Lagutskottets utlåtande n:o 31;
Andra Kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande n:o 6; och
Andra Kammarens fjerde tillfälliga utskotts utlåtande n:o 7.

§ 8.

Till behandling förelåg till en början lagutskottets utlåtande, n:o 29, i anledning af väckta motioner angående formen för äktenskaps afslutande. *Angående formen för äktenskaps afslutande.*

I särskilda inom Andra Kammaren väckta motioner, n:is 21 och 22, hade herr *P. Waldenström* föreslagit:

i den förra:

»att Riksdagen måtte i skrifvelse anhålla, att Kongl. Maj:t ville låta utarbета och för Riksdagen framlägga förslag till sådan ändring af gällande lagstiftning angående afslutande af äktenskap mellan medlemmar af svenska kyrkan, att kyrklig vigsel må kunna erhållas äfven af sådana, som icke begått Herrans nattvard».

och i den senare:

»att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, att Kongl. Maj:t ville låta utarbета och för Riksdagen framlägga förslag till sådan ändring af nu gällande lag för äktenskaps ingående, att äktenskap mellan medlemmar af svenska kyrkan, som det önska, må kunna afslutas inför borgerlig myndighet, äfven om de begått nattvarden i svenska kyrkan».

Utskottet hemställde i föreliggande utlåtande:

1:o att herr Waldenströms motion, n:o 22, icke måtte af Riksdagen bifallas; och

2:o att herr Waldenströms motion, n:o 21, icke måtte vinna Riksdagens bifall.

Häremot hade reservationer anmälts:

af herrar *F. Andersson*, *J. Anderson* i Tenhult, *Nilsson* i Skärhus, *Svensson* från Karlskrona och *Ersson*, som ansett att utskottet bort tillstyrka motionerna i fråga;

och af herr friherre *Bonde*.

Efter föredragning till en början af *punkten 1* anförde:

Herr Waldenström: Såsom herrarne allesamman torde veta, har denna motion ett par gånger förut varit före i Riksdagen, äfven då väckt af mig. Åren 1891 och 1892 biföll också kammaren hvad

Angående
formen för
äktenskaps
afslutande.

(Forts.)

jag föreslagit. Men Första Kammaren afslog motionen. Lagutskottet har nu likasom vid föregående riksdagar åter afstyrkt densamma.

Frågan är den, om man skall *påtvinga* menniskor en kyrklig handling, som de sjelfva icke vilja underkasta sig. Under nuvarande förhållanden kunna kontrahenter, som vilja ingå äktenskap, icke göra det på annat sätt än genom kyrklig vigsel, för så vidt de någon gång, om också blott en enda, begått Herrans heliga nattvard i svenska statskyrkan. Nu är det emellertid uppenbart, att det finnes personer af denna kategori, och de äro icke så få, hvilka icke vilja hafva kyrklig vigsel. De äro dock tvungna att underkasta sig densamma, om deras äktenskap skall vara lagligt.

Frågar jag nu, om det i allmänhet *kan vara rätt* att påtvinga menniskor en kyrklig eller religiös handling, så torde svaret icke blifva mer än ett. Den ena gången efter den andra har man upphäft tvångslagar, som i detta afseende varit gällande. Frågar jag vidare, om det är till gagn för *svenska staten* att påtvinga kontrahenter en sådan religiös handling som kyrklig vigsel, så har ingen kunnat säga, att det är till något gagn. Svenska staten har funnit den civila vigseln lika betryggande för sig som den kyrkliga; ty när svenska staten godkänner civilt äktenskap i åtskilliga fall, har han för visso alldeles icke dermed velat statuera någon skilnad i sedligt eller socialt afseende mellan den ena eller andra formen af äktenskap.

Frågar jag vidare, om det är till gagn för *kontrahenterna*, att en sådan kyrklig handling påtvingas dem, så kan svaret icke blifva något annat än nej.

Frågar jag derefter, om det kan vara till gagn för *svenska kyrkan* att man utöfvar ett sådant tvång, så skall jag be att få hemta svaret på denna fråga ur den diskussion, som hölls under 1893 års kyrkomöte. Under densamma yttrade professor Rudin, en person, hvars namn är känt för oss alla: »Jag vill till sist erinra om, hvilka missförhållanden som nu kunna ega rum just vid den kyrkliga vigseln. Vi äro nu *tvungna* att viga personer, som äro dertill kyrkligt berättigade, *ehuru de på det mest skriande sätt äro fiendliga mot kyrkan och icke skulle vilja hafva hennes välsignelse, om de hade frihet.* Jag skulle kunna anföra exempel på sådana personer, som antingen vägrat eller ock *uttalat sin högsta motvilja mot att ens knäböja vid vigseln till bön och mottagandet utaf välsignelsen.*»

Jag hemställer till herrarne: Kan det verkligen vara till nytta för svenska kyrkan, att ett sådant tvång fortfar?

Frågar jag slutligen, huru vida nu nämnda tvång *stödjer sig på den heliga skrifts lära* eller *på den lutherska kyrkans bekännelse*, så blir svaret i båda fallen nej, ty hvarken den heliga skrift eller lutherska bekännelsen talar om, att man skall påtvinga någon menniska något slag af kyrklig handling.

Det finnes andra kyrkliga handlingar, som förut varit obligatoriska, men som under tidernas lopp blifvit borttagna. Jag vill särskildt påpeka t. ex. kyrktagningen. Förut var det obligatoriskt, att hvar och en qvinna, som födt barn, skulle kyrktagas. Nå, det har upphört, och ingen menniska har funnit detta skadligt för kyrkan, samhället eller barnaföderskorna. Hvarför skall man då envisas att påtvinga

äktenskapskontrahenter kyrklig vigsel, när de icke vilja hafva den, ja kanske af hjertat förakta den?

Jag skall därför be, att kammaren med afslag å utskottets betänkande ville bifalla, hvad jag i motionen hemställt.

Angående
formen för
äktenskaps
afslutande.
(Forts.)

Häruti instämde herrar *Eriksson* i Elgered, *Thor, Eriksson* i Qväcklingen, *Vahlin* och *Wallmark*.

Herr Redelius yttrade: Herr talman. Jag skall deremot hemställa om bifall till utskottets förslag på de skäl, som utskottet anfört, och ber blott att få tillägga några få ord.

Den svenska staten har, såsom hvar man vet, som en kristen stat valt den kyrkliga formen för äktenskaps afslutande, och i öfverensstämmelse dermed har staten uppdragit åt svenska kyrkans prester att genom vigselns förrättande gifva åt äktenskapet på samma gång som den kyrkliga välsignelsen äfven dess borgerliga giltighet. Denna ordning tror jag hafva så sammanvuxit med det rättsliga och sedliga åskådningssättet hos vårt folk, att denna ordning icke bör rubbas med afseende på sådana personer, som i alla afseenden tillhöra vår kyrka. Den bör icke rubbas för det ringa antal af kyrkans medlemmar, som icke finna sig dermed tillfredsställda. Ty jag för min del kan icke finna förklarligt, att en person, hvars åsigtter så litet skilja sig från svenska kyrkans, att han finner sig oförhindrad att deri qvarstå, — att, säger jag, en person skall på något sätt finna det anstötligt, att han, derest han vill ingå äktenskap, skall göra det inför kyrklig myndighet och dervid höra en religiös välsignelse öfver sig uttalas. Jag kan icke finna något ondt deri, att man talar väl om folk och till folk, och jag har dessutom lärt, att man får välsigna, äfven om man sjelf blir förbannad.

Hvad herr Waldenströms förslag angår, så ber jag få framhålla, att det icke gagnar någon. Det gagnar icke staten; ty de garantier för äktenskapets helgd, som staten begär, de uppfyllas fullt ut lika bra genom nu gällande ordning som genom den ordning, herr Waldenström vill införa. Hans förslag gagnar icke heller kyrkan; ty kyrkan reder sig fullt ut lika bra det förutan och det gagnar icke heller den enskilde, hvarken presten eller kontrahenterna.

Jag kan icke finna, att vare sig han eller de få någon ytterligare välsignelse utöfver hvad de nu kunna erhålla genom att antaga den ordning, som herr Waldenström föreslår. Jag skall därför, som sagdt, anhålla om bifall till utskottets förslag.

I detta yttrande instämde herrar *Jönsson* i Mårarp, *Andersson* i Löfhult och *Högstedt* i Hanåsa.

Herr Höjer: Herr grefve och talman, mine herrar! Den senaste ärade talaren anförde såsom skäl för sin mot herr Waldenströms uttalade åsigt först och främst de motiv, som af lagutskottet anfördes vid 1892 års riksdag. De skäl, som då presenterades af lagutskottet uti ifrågavarande fall, voro alldeles nya. När utskottet vid närmast föregående riksdag, år 1891, uttalade sig i ämnet, hade det en annan

Angående
formen för
äktenskaps
afslutande.
(Forts.)

motivering, som sannolikt år 1892 ansågs vara något urmodig och därför ersattes med en annan. Nu har denna motivering från år 1892 hvilat under fyra år, men har å nyo stått upp igen vid 1896 års riksdag, utan att jag för min del kan märka, att skälen legat till sig under åren. Jag skall visst icke här inlåta mig uti någon uttömmande kritik af de skäl, som lagutskottet har anfört och som herr Redelius uti sitt anförande åtminstone i *en* punkt understrukit. Ett af dessa skäl är af lagutskottet uttryckt uti de orden att »staten för stiftandet af ett lagligt äktenskap bestämt en viss form, hvilken den från sin synpunkt funnit vara den mest värdiga». Jag vill dervid erinra herrarne i allmänhet och herr Redelius i synnerhet, att staten i sjelfva verket alls icke har bestämt *en* form, utan *två* former för ingående af ett fullt lagligt äktenskap, den kyrkliga och den civila, och jag kan lika litet som herr Waldenström finna, att staten der vid lag har gjort någon den ringaste skilnad uti de två formerna med afseende på deras legalitet, deras giltighet eller deras sedlighet. Man skulle kunna gå ett steg längre och säga: för så vidt som äktenskapet är en helt och hållet borgerlig institution och för så vidt som staten egentligen har att fästa sig vid dess civilrättsliga sida, så borde, i konsekvens med denna uppfattning af äktenskapet, civiläktenskapet vara obligatoriskt. Det vore konsekvensen utaf statens för öfrigt fullkomligt lutherska uppfattning af äktenskapet. — Det att *tvinga* kyrklig vigsel på kontrahenterna är enligt min åsigt en kvarlefva af den katolska uppfattningen af äktenskapet såsom ett sakrament.

Något längre ned säger utskottet, att staten icke heller bör »göra den eftergift till förmån för ett fåtals subjektiva uppfattning, som medgifvandet af en dylik valfrihet onekligen skulle innebära». Jag får upprigtigt erkänna, att den motiveringen uti lagutskottets betänkande förefaller mig nästan upprörande. Jag håller derpå att hvarenda människa har en oafytterlig rätt att fordra respekt för sin religiösa öfvertygelse, och jag anser, att en minoritet af statens medlemmar, den må vara huru liten som helst, har rätt att fordra snaraste ändring af en lag, som kan i något fall kränka denna minoritets samvete, och jag kan icke finna annat — i detta fall står jag alldeles på samma ståndpunkt som herr Waldenström — än att det innebär en bestämd kränkning af samvetets rätt att tvinga någon eller några att uppträda såsom hufvudpersoner uti en religiös ceremoni, som dessa personer från början till slut ogilla och uti hvilken de kanske icke finna något annat än ett rent nonsens.

Vidare har utskottet hållit före, att den ifrågasatta valfriheten »skulle komma att framkalla allehanda slitningar mellan kontrahenterna och deras anhöriga, äfvensom inverka störande på den religiösa och moraliska uppfattningen hos vårt lands befolkning». Jag får säga, att det är mig fullkomligt obegripligt, att uppfattningen af religion och moral skulle störas hos vårt folk genom en lagändring, som innebure upphäfvande af ett tvång och uti en vigtig punkt toge bort hvarje anledning till skrymteri och lögn.

Jag skall icke tillåta mig att längre upptaga herrarnes tid. Jag har endast velat fästa mig vid dessa punkter uti lagutskottets motivering, ehuru åtskilligt visserligen kunde vara att säga äfven om de

öfriga. På grund af hvad jag nu har anfört skall jag emellertid tilllåta mig yrka, att kammaren måtte med afslag å utskottets hemställan bifalla herr Waldenströms motion i den nu föredragna punkten.

*Angående
formen för
äktenskaps
afslutande.
(Forts.)*

Herrar *John Olsson* och *Hedin* instämde häruti.

Herr Redelius: Jag skall be att med anledning af den senaste talarens anförande få säga ett par ord.

Han åberopade sig, om jag hörde honom rätt, på Luther, och deraf skulle väl framgå, att vår nuvarande ordning i detta hänseende icke vore luthersk. I det fallet ber jag att få delvis gifva honom rätt i en punkt, men motsäga honom i en annan. Jag vet mycket väl, liksom den nämnde talaren och kanske vi alla, att Luther, på samma sätt som jag och vi, erkänt, att äktenskapet har sin borgerliga sida och endast hör denna världen till samt icke sträcker sig derutanför, men Luther sade dock tillika: »Begär man af oss, att vi skola välsigna de trolofvade eller viga dem, så är det vår skyldighet att göra det.» Med »man» betecknar han, enligt min uppfattning, öfverheten. Detta angående Luther.

Hvad beträffar uttrycket *kränkning af samvetet*, måste jag för min del bekänna, att jag icke vet om någon annan kränkning af samvetet än den, som kommer af att göra orätt eller tala orätt, ty jag kan icke känna samvetsförebärrelser eller samvetskränkning af hvad en annan gör, utan endast af hvad jag själf gör. Detta tror jag i högst betydlig mån modifiera, hvad herr Höjer yttrade angående samvetskränkning i detta fall. Jag tror icke heller, att man bör anse det vara så allvarligt menadt, då han talar om äktenskapets afslutande i vissa fall såsom ett rent nonsens. Det förtjenar icke annat än en protest.

Hvad beträffar yttrandet om valfriheten såsom egnad att förringa den religiösa känslan hos folket, håller jag före, att den verkligen kan medföra en sådan verkan, om man nemligen i viss mån till princip för ens handlingar upphöjer godtycket i stället för känslan af pligt. Jag tror, att känslan af pligt är bättre än valfriheten egnad att uppehålla den religiösa känslan hos folket.

Herr Hazén: Jag skall villigt medgifva, att många omständigheter kunna inträffa, der det finnes vara ganska svårt att få fram den kyrkliga vigseln, och jag vill nu särskildt påpeka sådana fall, der det gäller äktenskap med fränskilda. Härom är dock icke nu egentligen fråga.

Fränsetd detta, är denna sak ganska grannlaga och griper helt visst ganska djupt in i vårt folks traditionella lif. Man begär här med denna motion en ökad grad af frihet, men det torde hända ändock, mine herrar, att frukten häraf på många håll och vid många tillfällen skulle blifva en *ökad grad af tvång*. Nu är tvånget rigtadt mot en och annan af äktenskapsfestens medlemmar, som är likgiltig eller i sinnet främmande för den uppbyggelse, som ligger inom det kyrkliga formuläret. Men om det blefve, såsom här begäres, full frihet att gå förbi denna religiösa handling, mot hvilken ju herr

Angående
formen för
äktenskaps
afslutande.
(Forts.)

Waldenström icke i sak har något att erinra och mot hvilken näppeligen separatisterna ha något att erinra, ty formuläret är ju hållet i ganska allmänt kristliga ordalag — om det, säger jag, blefve full frihet att gå förbi denna religiösa handling, så är det icke omöjligt, att *den mera myndiga* af kontrahenterna eller af kontrahenternas föräldrar eller någon annan mera myndig medlem, som väntas vid äktenskapsfesten, skulle kunna framtvinga en önskan, som endast vore en skenbar, d. v. s. en skrymtaktig önskan, och detta till förfång och tryck för de svaga, som utaf hjertats djup önskade att få hafva den religiösa handlingen närvarande och önskade hvad som verkligen objektivt sedt är rätt och hvad som, mine herrar, väl behöfs, då man grundar ett hem, nemligen att grunda det vid Herrans altare. — Det är bestämdt en sanning, som aldrig kan förnekas, trots allt hvad människan tycker och tänker. — Det kunde komma att blifva ett tvång just i ett fall, der vi ändock borde gifva frihet, nemligen frihet för *religionen* att hafva en öppen dörr och en öppen dörr just till skydd för de *svaga*, de blyga, de timida, de, som kanske behöfde frihet att gifva uttryck för sin religiösa känsla vid ett så högviktigt tillfälle i en människas lif som detta. Man skall väl icke gifva frihet endast åt den ena parten, utan det är väl tillbörligt att gifva frihet äfven åt den religiösa parten, allra helst som, efter hvad jag tror, det är den parten, som i detta fall har rätten på sin sida. I öfrigt torde icke kunna förnekas, att genom denna frihet ett *nytt tvistefrö* utkastas på det religiösa området, och vi hafva redan så många tvistefrön på detta område, att vi kunna uppskjuta med denna fråga till en framtid, då en mera kraftig och allmän önskan från folket i detta hänseende må hafva gjort sig gällande.

Redan från denna sida sedt, tror jag, att, då man icke kan sätta något bevisligen bättre i stället eller sätta något i stället, som kan skydda parternas önskan och deras rätt angående äktenskapsfesten — ty det är så många intressen, som der vilja göra sig gällande, och så många önsknningar, som der söka sig ett uttryck — man har fullt fog för att icke gå blott i negativ rigtning och rifva ned; ty det är icke sättet för ett lämpligt kyrkligt reformationsarbete, utan man bör reformera så att man sätter något bättre i stället. Alltså, redan från denna synpunkt sedt, yrkar jag afslag å motionen och bifall till utskottets hemställan.

Med herr *Hazén* förenade sig herr *Petersson* i Dänningelanda.

Herr friherre Barnekow: Herr talman, mine herrar! Kyrkolagen föreskrifver, att, om en person icke kan uppge till hvilket samfund han skall höra i religiöst afseende, han icke får utgå ur svenska kyrkan. Jag beklagar detta förhållande och vill icke här uppträda till dessa personers försvar, utan vill endast påpeka, att ett faktum är, att sådana personer finnas.

Nå, mine herrar, om en sådan person gått till nattvarden och framdeles vill ingå äktenskap, kan han icke få detta utan att komma i strid med sin öfvertygelse.

Jag vet ett exempel: att på en plats, som jag känner till, finnes ett par personer, som lefva tillsammans som gifta och ha 6 barn.

I hela trakten rundt om anses de som gifta, men går man till kyrkoboken, skall man finna, att de der stå som ogifta, hon såsom pigan den och den, som har 6 oäkta barn. Och, mine herrar, detta kan icke vara rätt hvarken i moraliskt eller sedligt hänseende; och hvad inverkan skall det icke hafva på barnen, som tro, att de äro äkta, då de sedan få veta, att deras föräldrar ej äro inför lagen erkända som äkta makar.

*Angående
formen för
äktenskaps
afslutande.*
(Forts.)

Särskildt för sådana personer, mine herrar, anser jag det nödvändigt, att den af herr Waldenström föreslagna motionen blir antagen. Derför, herr talman, ber jag att få yrka bifall till densamma.

Häruti instämde herrar *Larsson* i Berga, *Ericsson* i Wäsby och *Hammarström*.

Herr Svensson från Karlskrona anförde: Herr talman! Jag har låtit anteckna mig såsom reservant mot det beslut, som utskottet här kommit till, och mot det förslag, som det här framlagt.

Det är så många skäl för motionen framställda såväl nu af herr Waldenström som uti den motivering, som afgafs af lagutskottet 1891, att jag tycker, det är aldeles klart och tydligt, att densamma bör bifallas, och jag kan därför icke annat än yrka bifall till den föreslagna lagförändringen.

Jag vill icke här längre upptaga kammarens tid, då så många talare äro antecknade, utan inskränker mig till att yrka bifall till motionen.

Herr *Back Per Ersson* instämde häruti.

Herr Ekman: Herr Redelius anförde ett citat af Luther, deri han uttalar den åsigten, att vi böra meddela välsignelse åt dem, som vilja hafva en sådan.

Det är aldeles precis, hvad motionären och vi, som instämma med honom, yrkat, eller att den kyrkliga vigseln icke må vara tvungen, utan att endast de, som verkligen begära den kyrkliga välsignelsen, måtte undfå densamma.

Frågan är helt enkelt den, huru vida man verkligen bör respektera och ta hänsyn till människors öfvertygelse och ställning gent emot religiösa förhållanden.

För min del får jag upprigtigt säga, att jag tror, att den meningen delas af rätt många här.

Jag tror ock, att uti hvarje läge af lifvet, i hvarje jordiskt förhållande och för hvarje steg, vi här taga, behöfva vi Guds välsignelse. Men det finnes personer, som förakta densamma, som icke vilja ha något att skaffa med religiösa förhållanden.

Det är då upprörande, att kyrkan skall icke allenast komma och erbjuda denna välsignelse, utan dertill rent af påtvinga kontrahenterna denna välsignelse, antingen de vilja ha den eller icke. Det ligger i öppen dag det orimliga uti ett sådant tillvägagående.

Är jag verkligen mån om religionen och religiösa förhållanden, då måste jag ifrån detta område bannlysa allt tvång, ty religionen

*Angående
formen för
äktenskaps
afslutande.*

(Forts.)

adresserar sig allra närmast till min vilja, beror på min egen viljebestämning härutinnan; och detta kraf det måste vi börja på att mer och mer respektera.

Den kyrkolagstiftning, som egt rum under sista århundradet, kännetecknas just af att man börjat mer och mer se, att icke tvång i religiösa saker duger.

Jag hemställer till herrarne — och den, som känner kyrkans historia, vet det noggsamt — om man icke, vid en jemförelse af det kyrkliga lifvet och dess värme under början af detta århundrade med de senare decenniernas andliga lif, måste säga, att det har visat sig mera värme, mera religiös handlingskraft under dessa senare decennier. Och jag kan säga, att de religiösa rörelsernas framgång med mera kraft daterar sig ifrån det år, när det förhatliga konventikelplakatet upphäfdes.

Detta var ett af de förskräckligaste tvång, som de lagstiftande myndigheterna någonsin lagt på menniskor.

Nu lossas dessa band mer och mer, och deråt måste hvarje religiöst intresserad menniska vara i högsta grad tacknämlig.

Jag för talan för motionen, alldeles icke af någon likgiltighet för religionen, utan tvärt om. Gif menniskorna frihet, låt dem uti dessa ting få välja sjelfva, då komma vi på sanningens botten; och i religiösa frågor finnes ingenting så viktigt som att jag fått vara sann, fått vara, hvad jag verkligen är och ingenting annat.

Det är med hänsyn till detta jag på det allra varmaste och i religionsfrihetens namn vill tillstyrka, att åtminstone Andra Kammaren måtte biträda herr Waldenströms motion.

Jag skall visa herrarne, huru orimliga fall kunna inträffa, och alldeles säkert gång efter annan inträffat, och det är, att fullkomligt religionslösa menniskor, bara därför att de en gång i sin ungdom gått till nattvarden, påtvingas den kyrkliga välsignelsen, under det att andra religiöst sinnade menniskor, därför att de af en eller annan anledning icke kunnat deltaga uti den första nattvardsgången, förhindras att få kyrklig vigsel, äfven om de det vilja.

Orimligheten i ett sådant tillvägagående tycker jag ligger i öppen dag.

Herr talman, jag anhåller att få yrka bifall till motionen.

Herrar *Zetterstrand*, *Aulin* och *Hansson* i Solberga förklarade sig instämna med herr *Ekman*.

Härefter anförde:

Herr Waldenström: Herr talman, mine herrar! Förra gången jag väckte denna motion, föranleddes jag dertill af en kyrkoherde, en personlig vän till mig och för öfrigt en from och allvarlig man.

Han anförde en berättelse ur sitt eget presterliga lif, som jag också då omtalade här i kammaren.

Till honom hade en gång kommit en person för att få honom till vigselförrättare, men mannen i fråga ville på samma gång säga

honom, att han trodde hvarken på Gud eller Kristus eller på någon-ting, som hörde till religionen.

Då sade kyrkoherden: »Hvarför vill ni då ha kyrklig vigsel?» »Jo», svarade mannen, »jag och min fästmö ha blifvit konfirmerade i vår ungdom och kunna icke bli gifta på annat sätt än genom kyrklig vigsel.»

Kyrkoherden frågade åter: »Kan ni då icke tänka, att det ligger någon välsignelse uti det, att kyrkan beder för er?» »Nej», svarade han, »det tror jag inte, ty det är bara lort alltsammans.» Upprörd af ett sådant svar sade kyrkoherden till honom: »Då viger jag er icke.» Och dervid blef det.

Men om mannen hade klagat hos konsistorium, så hade kyrkoherden fått straff, samt blifvit ålagd att viga. Nu vände han sig i stället till en annan prest, som icke var så känslig som den förre för hvad, som var kristligt sant eller icke, och som därför åtog sig att viga honom. På så sätt slapp kyrkoherden det straff, han annars skulle fått.

Jag vill nu fråga herrarne, om det är rimligt att i ett kristligt protestantiskt samfund upprätthålla en sådan ordning. Tro herrarne, att det kan på något sätt befordra sedlighet eller religion?

Herr Redelius sade, att den gagnar ingen den förändring jag påyrkat; den gagnar icke staten, icke heller kyrkan. Ja, deri kan han ha rätt, för så vidt han anser, att det icke gagnar staten, icke heller kyrkan att införa sanning i våra religiösa handlingar. Anser han det, då står han på en helt annan ståndpunkt i detta afseende än jag, och då kunna vi icke förstå hvarandra. Han sade ock, att förändringen icke heller gagnar den enskilde prestmannen. Ja, deri har han också rätt, för så vidt han anser det likgiltigt för den enskilde presten, huru vida det finnes sanning eller icke uti de religiösa handlingar, som han förrättar.

Men uppenbart är, att det finnes andra prester, som känna sig ganska kränkta af de närvarande förhållandena. Jag anförde nyss professor Rudins ord — och ingen kan väl anse honom för en kyrkofjende eller radikal — när han betecknar det såsom missförhållande med afseende å den kyrkliga vigseln, att presten är tvungen att viga personer, som på det mest skriande sätt äro fiendtliga emot kyrkan och icke skulle vilja hafva hennes välsignelse, om de hade frihet att slippa den.

Så sade herr Redelius äfven, att förändringen icke skulle gagna kontrahenterna. Jag vill då göra herr Redelius en fråga. Antag, att han t. ex. bodde i ett katolskt land, der äktenskap icke kunde afslutas på annat sätt än efter katolsk ritus; nu skulle han gifta sig, och man ville mot hans öfvertygelse påtvinga honom katolsk vigsel. Skulle han då icke anse det vara till något gagn för sig sjelf och sin maka, om han på något sätt kunde slippa detta tvång?

Precis på samma sätt ställer sig saken för dem som icke vilja hafva protestantisk luthersk eller kyrklig vigsel.

Herr Höjer har sagt, att kyrkovigseln eller rättare kyrkovigseltvånget är en kvarlefva från påfvedömet. Så är det också, och Luther säger, att det är på det sättet påfven slagit under sig världen, att

*Angående
formen för
äktenskaps
afslutande.*

(Forts.)

Angående
formen för
äktenskaps
afslutande.

(Forts.)

han tagit hand om äktenskapet. Nu medgaf också herr Redelius, att Luther visserligen framhållit den borgerliga sidan af äktenskapet, men Luther hade äfven sagt, att om kontrahenterna begära kyrklig välsignelse, så bör man efterkomma deras önskan. Ja, men han nämnde icke, att han någonstades läst, hvad Luther sagt, för den händelse, att kontrahenterna särskildt begärde att *slippa* sådan välsignelse. Jag vet icke, om Luther yttrat någonting derom, men jag vet, hvad han skulle ha sagt, *i fall* han yttrat något. Ty Luther var icke den, som ville påtvinga menniskor religiösa handlingar. Emellertid skall jag be att få taga fasta på herr Redelii ord — jag tror, att Luther har sagt det af honom citerade, fastän jag icke kan säga *hvar*, att, om *kontrahenterna det begära*, så böra vi välsigna deras förbindelse. Detta måste således vara lutherskt. Nu kommer strax efter denna motion att behandlas en annan, uti hvilken jag påyrkar sådan förändring i kyrkolagen, att, *der kontrahenterna begära*, att presten skall välsigna deras äktenskap, de då måtte få denna välsignelse. När vi komma till den motionen, få herrarne nog höra, hur pass luthersk herr Redelius är i *det* stycket.

Jag skall på grund häraf be att fortfarande få vidhålla mitt yrkande om bifall till motionen.

Herr Redelius: Jag begärde ordet med anledning af friherre Barnekows yttrande.

I likhet med honom beklagar jag på det lifligaste sådana lösa förbindelser, hvarpå han anförde exempel, nemligen att ett par lefde i ett så kalladt äktenskap, der qvinnan hade 6 barn, men i kyrkoboken stod antecknad som piga med 6 oäkta barn.

Beklagligen har jag också att meddela ett liknande exempel, men jag anser, att det betyder intet i den föreliggande frågan. Ty åtminstone i det fall jag känner, der försökte jag förmå mannen att ingå ordentligt äktenskap på något sätt, kyrkligt eller borgerligt, men han befans obenägen der till, på den grund, att han icke ville afvittra sina barn från ett föregående äktenskap. Derfor menar jag, som sagdt, att sådana exempel icke belysa föreliggande fråga.

Hvad beträffar herr Ekmans yttrande om frihet och tvång, ber jag att få säga några ord om frihetens begrepp såsom jag fattar det.

Jag antager då det lyckliga fallet, att någon har rent hjerta och rent sinne och sålunda vill endast det som är rätt och godt. En sådan person kan fritt och obehindradt göra hvad han vill. Och det är den sanna frihetens begrepp: att göra rätt och ingenting frukta. Men detta bör enligt min tanke noga skiljas från sjelfsväld. Den sjelfsväldige, som vill göra annat, än hvad som är rätt, som vill tala annat, än hvad som är sant, han skall naturligtvis finna sanningens och rättfärdighetens bud vara för sig tvingande, för att icke säga kränkande. Ty nog är det väl kränkande åtminstone för hans sjelfsväldiga sinne; och det bör det vara, så länge han ej vill ändra sig.

Hvad beträffar herr Waldenströms yttrande om sanningen, vill jag instämma med honom deri, att det bör vara sanning i allt vårt väsen, i allt vårt tal och i alla våra gerningar; men det tviflar jag på, att det blifver mera sanning i äktenskapet, om det ordnas på det

sätt, han vill, d. v. s. efter godtycke, än om det såsom nu ordnas efter lag.

*Angående
formen för
äktenskaps
afslutande.*

(Forts.)

Herr Folke Andersson: Herr talman! Då jag icke kunnat dela lagutskottets åsigt i denna fråga, utan låtit anteckna mig såsom reservant, anser jag det vara min pligt att härför angifva några skäl.

Vi veta, att de, som icke äro konfirmerade inom svenska kyrkan, måste ingå borgerligt äktenskap och kunna således ej, om de det vilja, dervid erhålla kyrklig välsignelse. Deremot få de, som tillhöra svenska kyrkan och äro konfirmerade, icke ingå borgerligt äktenskap, utan måste dervid hafva kyrklig vigsel. För min del tror jag, att såväl den ena som andra formen blifver en laglig stadfästelse på hvad kontrahenterna hafva öfverenskommit och att hvarje form för sig har samma lagliga verkan som hvarje annan statshandling. Jag är för öfrigt öfvertygad om, att kontrahenter, som ingå borgerligt äktenskap, önska — åtminstone om de inse vigten af ett äktenskap — lika mycket som kontrahenter, som erhålla kyrklig vigsel, att Gud måtte välsigna deras äktenskap.

En omständighet, som ensam för mig varit tillräcklig att icke biträda utskottets hemställan, är, att, om t. ex. personer inom svenska statskyrkan önska erhålla borgerlig vigsel, de redan nu kunna erhålla sådan, om de anmäla sitt utträde ur statskyrkan och uppgifva det trossamfund, hvartill de ämna öfvergå. Nu kan man tänka sig, att dessa personer icke dela det trossamfunds åsigt, till hvilket de anmält sig vilja öfvergå, utan endast öfvergå dit för att erhålla borgerlig vigsel. Vid sådant förhållande hafva ju dessa personer talat osanning, men hvad värre är, de hafva tvingats af staten att göra det. Jag frågar då: kan sådant vara nyttigt för kyrkan eller för staten? Jag tycker åtminstone, att det vore både rättvist och billigt att i detta afseende lemna personer fritt val. Jag tror, att staten icke skulle förlora något derpå.

På grund af hvad jag nu anfört, ber jag att få yrka afslag å utskottets hemställan och bifall till motionen.

Herr Jakob Erikson från Stockholm: Jag har begärt ordet endast för att tillkännagifva, att jag icke så synnerligen mycket förvånar mig öfver, att lagutskottet i denna fråga kommit till ett sådant slut som det, hvartill utskottet kommit, då jag nemligen tager hänsyn till det i dag utdelade betänkandet n:o 32. Der har lagutskottet åtminstone velat bereda tillfälle för dem, som icke hafva en med statskyrkan öfverensstämmande uppfattning, att få utträda ur henne. Men det förvånar mig, att herr Redelius kunnat gilla hvad lagutskottet i nu föreliggande betänkande föreslagit, men deremot motsatt sig och reserverat sig mot utskottets hemställan i betänkandet n:o 32. Herr Redelius måste resonera som så, att den, som har en från kyrkan ringa afvikande uppfattning, han kan kvarstå inom henne. Huru kan man resonera på det sättet? Är det så, att den, som har en uppfattning, som strider högst väsentligt från kyrkans, ja, går stick i stäf med kyrkans uppfattning, kan komma ut ur kyrkan? Nej, han måste stå kvar! Det är endast den, som med kyrkan har en något

Angående
formen för
äktenskaps
afslutande.

(Forts.)

så när öfverensstämmande uppfattning, som möjligen kan få uttråda, men den, som har en uppfattning alldeles motsatt kyrkans, måste stå kvar. Det synes mig egendomligt, att man vill tvinga personer att mot sin vilja kvarstå inom kyrkan och icke tillåta att öppna porten för utträde, då man på samma gång tvingar dem, som sålunda få kvarstå inom kyrkan, att handla mot sin öfvertygelse.

Jag kan således icke instämma med dem, som yrkat bifall till lagutskottets hemställan, utan ber att i stället få yrka bifall till herr Waldenströms motion.

Herr Waldenström: Herr Hazén talade om den kyrkliga vigselns uppbygglighet. Ja, jag tror, att den kan vara ganska uppbygglig för många; men icke tänker jag, att herr Hazén tror på någon uppbyggelse af densamma för personer, som förakta och begära att få slippa den.

Herr Redelius sade, att den, som ville göra annat än det, som vore rätt, han borde *tvingas* att göra det rätta. Ja, deri vill jag instämma. Men då en person vill ingå borgerligt äktenskap, så begär han ju ingenting, som är orätt, utan endast sådant, som är i svensk lag erkändt såsom rätt.

Vidare nämnde samme talare, att han vore lika angelägen som jag, att det borde vara sanning i allt vårt väsen, i allt vårt tal och i alla våra gerningar; men han trodde icke, att det blefve mer sanning i äktenskapet, om det finge ingås efter godtycke, än om det inginges efter lag. Detta är att kringgå, hvad jag har sagt; ty här är det icke fråga om sanning i *äktenskapet*, utan om sanning i *den religiösa äktenskapsvigseln*. Dessutom är det i min motion icke fråga om att tillställa äktenskaps ingående efter godtycke, utan att *göra det till lag, som är rätt*, och som i flera andra fall i den svenska lagstiftningen är erkändt såsom rätt.

Härmed förklarades öfverläggningen slutad. Enligt de gjorda yrkandena gaf herr talmannen propositioner *dels* på bifall till utskottets hemställan och *dels* på afslag derå och bifall till den ifrågasvarande motionen; och förklarade herr talmannen sig anse den förra propositionen vara med öfvervägande ja besvarad. Votering blef emellertid begärd och företogs enligt följande nu uppsatta och af kammaren godkända voteringsproposition:

Den, som bifaller hvad lagutskottet hemställt i första punkten af förevarande utlåtande n:o 29, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med afslag å utskottets nämnda hemställan, bifallit herr Waldenströms i ämnet väckta motion, n:o 22.

Omröstningen visade 87 ja, men 113 nej; hvadan kammaren beslutat enligt nej-propositionens innehåll.

*Angående
formen för
äktenskaps
afslutande.*

(Forts.)

I fråga om *punkten 2*, som härefter föredrogs, anförde:

Herr Waldenström: Då kammaren bifallit den nyss behandlade motionen, tänker jag, att hon skall vara ännu villigare att bifalla den motion, som nu föreligger. I denna är det nämligen fråga om att medgifva kyrklig vigsel åt sådana medlemmar af svenska kyrkan, som af en eller annan anledning icke begått Herrans nattvard, men som ändå begära att få kyrklig vigsel. Det är således icke fråga om sådana, som stå utanför den svenska kyrkan, utan om medlemmar af densamma, och medlemmar om hvilka man icke kan säga, att de i någon mån äro sämre än andra.

Hvar och en vet, att hvarken den heliga skrift eller den luterska bekännelsen gör en sådan välsignelse, som den kyrkliga vigseln innebär, beroende af nattvardsgång. Men den svenska kyrkan, som kallar sig biblisk och lutersk, hon gör det. Det är för herrarne bekant, att om en person, som till följd af ett brott dömts förlustig medborgerligt förtroende för all framtid, men en gång i sin ungdom begått Herrans nattvard, vill träda i äktenskap, så får han kyrklig vigsel, när han begär sådan — ja, han kan icke ens slippa densamma, om han icke vill ha den. Men om en medborgare, som är aldrig än så from och aldrig än så redbar, men som har det felet, att han icke begått Herrans nattvard i statskyrkan, begär kyrklig vigsel, så kan han under nuvarande förhållanden icke erhålla den. Jag hemställer till herrarne, om sådant kan vara riktigt. Jag är glad, att herr Redelius anförde det yttrandet af Luther, der han säger, att om kontrahenterna begära af presten, att han skall välsigna deras äktenskap, så bör han göra det, och jag önskar, att alla prester måtte blifva rätt luterska i detta afseende.

I min motion har jag anført en händelse, som verkligen kan sägas vara mycket karakteristisk. En prestman här i Stockholm blef förlofvad med en qvinna, som icke blifvit konfirmerad och således icke begått Herrans nattvard. Nu ville de gifta sig; men de kunde icke få kyrklig vigsel; och borgerlig vigsel ville de icke hafva. Till följd af åtskilliga familjeförhållanden kunde flickan icke låta konfirmera sig och begå nattvarden i statskyrkan. Följden blef, att de förlofvade måste resa till London för att der efter anglikansk ritus erhålla kyrklig vigsel. Det skedde för några få månader sedan. Deretter kommo de tillbaka till Sverige; de äro nu äkta makar, och mannen är fortfarande prest i svenska statskyrkan. Jag hemställer till herrarne, om det är rimligt, att ett sådant förhållande skall få fortfara och om det kan vara lyckligt för svenska statskyrkan, att man söker upprätthålla det.

Lagutskottet har sagt, att jag icke satt något annat i stället för den kyrkliga nattvardsgång, som jag vill borttaga. Ja, det är sant. Men orsaken härtill är, att jag anser, att man icke behöfver sätta något annat i stället. I den nuvarande kyrkolagen föreskrifves, att ingen må trolovas, som icke kan Luthers katekes och hufver begått

*Anående
formen för
äktenskaps
afslutande.*
(Forts.)

Herrans nattvard». Jag anser det vara tillräckligt att sätta punkt efter ordet »katekes» och vara nöjd dermed. Jag undrar just, huru många af herrarne sjelfva som kunde Luthers lilla katekes den dagen, då herrarne trädde i äktenskap. Kanske det första vilkoret i de flesta fall icke är uppfyllt; och hvarför skall man då behöfva lägga ett andra till?

Den nu föreliggande motionen har haft den äran att blifva omtalad i dag i Första Kammaren, och det gläder mig. Det är en biskop och en kyrkoherde, som talat om den. Båda två — i synnerhet biskopen — anmärkte, att jag i min motion icke nämnt något om senaste kyrkomötes beslut, och kyrkoherden ansåg, att om jag anfört kyrkomötets motivering, så skulle frågan möjligen hafva fått en annan utgång i lagutskottet. Jag skall derfor nu söka att godtgöra, hvad jag sålunda försummat, och jag skall då be att få nämna, att vid 1893 års kyrkomöte väcktes en motion af herr Bagge, en motion, som biträdtes af teologie doktor Simon Brandell. I denna anfördes de mest behjertansvärda skäl för, att nattvardens begående såsom vilkor för kyrklig vigsel måtte borttagas. Motionären säger der bland annat: »Kyrkan vägrar icke sin vigsel i fråga om äktenskap mellan bekännare af främmande kristen troslära och medlem af svenska kyrkan, och fordras i sådant fall för den främmande trosbekännaren hvarken bevis om dop eller intyg om nattvardsgång. Ej heller nekas sådan vigsel åt den, som efter sin första nattvardsgång aldrig sedermera framträdt till Herrans bord. Bör då icke billigtvis och följdriktigt kyrklig vigsel medgifvas medlem af svenska kyrkan, som är döpt och berättigad till konfirmation och nattvardsgång inom kyrkan, äfven om han af någon orsak ännu afhållit sig från nattvarden?» Med anledning af denna motion hemstälde äfven kyrkolagsutskottet, att kyrkomötet måtte så till vida bifalla motionen, att nattvardsgång såsom vilkor för kyrklig vigsel borde borttagas, men i stället fordras, att kontrahenterna skulle af en svenska kyrkans prest hafva mottagit konfirmationsundervisning och befunnits beredda att få tillträde till Herrans heliga nattvard. Vid den diskussion, som sedan följde rörande kyrkolagsutskottets betänkande, yttrades så behjertansvärda saker, att det icke torde finnas någon bland herrarne, som icke skall sentera, hvad som då sades. Jag skall ur motionärens yttrande be att få anföra några ord. Han säger: »Hvad nu sjelfva saken angår, kan man väl icke blunda för, att inom kyrkan finnes ett större eller mindre antal medlemmar, som efter att hafva åtnjutit konfirmationsundervisning af en kyrkans prest begagnat sig af friheten att delta i konfirmation eller i nattvardsgång. Att sådana kyrkans medlemmar finnas inom Norrbottens län, derom torde min högt ärade medmotionär kunna upplysa, och inom utskottet hafva upplysningar framkommit, som visa, att sådana medlemmar äfven finnas inom andra delar af riket. Att så är förhållandet är ej heller att undra på, då allt sedan 1878 presterskapet är uttryckligen ålagdt att undervisa sina konfirmander derom, att såväl konfirmationen som nattvardsgången äro fullkomligt fria handlingar, och att således konfirmanderna sjelfva hafva att afgöra, huru vida de vilja delta deri eller låta dermed anstå. — — — Dessa medlemmar hafva emellertid

icke afsöndrat sig från kyrkan. De stå inom henne; de äro endast och behöfva endast vara tveksamma i fråga om begäendet af nattvarden. Denna tvekan bör ju genom undervisning och själavård häfvas, men att undanrödja den genom utsigt eller frestelse till någon kyrklig förmån, det är väl icke rätt. Värnandet om nattvardens helgd fordrar att så icke sker. Om nu emellertid en fullmyndig medlem af svenska kyrkan, d. v. s. en som en gång vid 14—15 års ålder begått nattvarden, vill gifta sig med en sådan — jag skulle vilja kalla honom — tvekande kyrkomedlem, så, oaktadt de båda önska att få sitt äktenskap af kyrkan välsignadt, vägras denna välsignelse för den tvekandes skull. Om nu den tvekande skulle slita bandet mellan sig och kyrkan och utträda till ett främmande trosamfund, är kyrkan genast redo att välsigna samma äktenskapsförbund.» Doktor Simon Brandell, som instämt i motionen, yttrade bland annat: »Jag skulle visserligen icke hafva instämt uti föreliggande motion, om jag kunnat föreställa mig, att någon utaf de grundsatser, som uppbära vår svenska kyrkas församlingsordning, derigenom skulle lida afbräck. Men om något sådant har jag icke kunnat öfvertyga mig. Vår kyrka beviljar kristlig jordfästning åt dem, som endast äro döpta, och efter det nu antagna lagförslaget till och med i vissa fall åt odöpta; den föreskrifver såsom vilkor för rösträtt på kyrkostämman och såsom vilkor att väljas till och med till ombud här vid kyrkomötet endast dopet. Nu, mine herrar, kunde det ju inträffa, att en person, som suttit här ibland oss och rådgjort om vår kyrkas viktigaste angelägenheter, vid hemkomsten begär lysning och kyrklig vigsel, men presten förvägrar honom den senare, emedan han icke blifvit konfirmerad eller icke gått till Herrans heliga nattvard. Jag anser, att konsekvensen af vår lagstiftning fordrar hvad nu uti den ifrågavarande motionen är begärtd. Då det stadgande, som föreskrifver begäende af Herrans heliga nattvard såsom vilkor för kyrklig vigsel, bestämdes, voro förhållandena helt andra än nu. Då var icke en person vittnesgill, ja, han kunde icke vinna burskap såsom skomakare i en stad utan att inom natt och år hafva begått Herrans heliga nattvard. Den ifrågavarande föreskriften i kyrkolagens 15 kap. 11 § hade ursprungligen den innebörden, att hvar och en, som ville träda i äktenskap, skulle vara medlem af den kommunicerande kyrkoförsamlingen. Denna grundsats är nu bruten, sedan icke blott dissenters få ingå af staten erkända äktenskap, utan ock medlem af vår kyrka är berättigad till kyrklig vigsel, äfven om han blott en enda gång begått nattvarden. Är nu en sådan kyrkans medlem, som t. ex. efter första nattvardsgången sedan aldrig infunnit sig vid nattvardsbordet och sålunda faktiskt upphört att tillhöra de kommunicerandes antal, berättigad till kyrklig vigsel, så bör ock den medlem af kyrkan få anses dertill berättigad, som, churu han aldrig tillhört de kommunicerande, dock vill inom kyrkan förblifva och önskar hennes välsignelse till sitt äktenskap samt eger för nattvards begäende erforderlig kunskap.»

*Angående
formen för
äktenskaps
afslutande.*
(Forts.)

Biskop Billing — instämde må väl frestas att kalla *honom* radikal i kyrkligt afseende — instämde också i motionen, och det icke af teoretiska utan af praktiska skäl. Han yttrade dervid om den teo-

Angående
formen för
äktenskaps
afslutande.
(Forts.)

retiska sidan af saken bland annat: »Det är en luthersk grundsats, att för att bygga äktenskap och bygga ett hem fordras kyrklig myndighet, och kyrklig myndighet vinnes icke utan genom nattvarden.» Jag ber härvidlag blott att få påpeka, att detta aldrig har varit någon luthersk grundsats, så vida nemligen Luther sjelf skall få anses hafva varit medveten om hvad som är att anse såsom »lutherskt». Emellertid trots dessa teoretiska betänkligheter, tillstyrkte biskopen motionen, som sagdt, af praktiska skäl.

Äfven andra betydande medlemmar af kyrkomötet instämde i samma yrkande, bland dem professor Rudin, hvilken yttrade: »Jag vill blott erinra derom, att här icke är fråga om att gifva frihet både åt ett bättre och ett sämre, utan att, då man redan gifvit frihet åt något, som vi väl må räkna till det sämre, också gifva den åt det bättre.»

Jag skall icke läsa upp något vidare ur kyrkomötets förhandlingar, utan blott tillägga, att kyrkomötet biföll kyrkolagsutskottets förslag.

Med anledning af hvad jag sålunda anført, ber jag att få yrka bifall till det förslag, jag i motionen framställt.

Herr Redelius: Denna gång har jag verkligen till någon del blifvit förekommen af herr Waldenström, i det jag ämnade redogöra för sista kyrkomötets förhandlingar i denna fråga, åtminstone det hufvudsakligaste deraf. Jag är dock icke säker på att den redogörelse, som jag ämnat lemna, skulle blifvit lika med eller täcka den, som herr Waldenström nyss framställt. Men ändå skall jag icke nu inlåta mig derpå. Men en sak kan jag ej underlåta att framhålla, nemligen den, att kyrkomötet fattade ett beslut i den föreliggande frågan, och jag väntade, att herr Waldenström äfven skulle redogöra för det och således komma med konklusionen af de yttranden han uppläst. Det gjorde han ej, och därför ber jag få komma med den. Kyrkomötet fattade nemligen följande beslut i den fråga, som nu behandlas: »Önskar medlem af svenska kyrkan, hvilken icke deltagit i konfirmation och nattvardsgång inom kyrkan, att äktenskap, som af honom ingås, måtte med kyrklig vigsel afslutas, då må, der han eljest är till vigsel berättigad, sådan icke honom förvägras, så vida han åtnjutit konfirmationsundervisning af prest inom kyrkan och af denne funnits beredd att, efter undergången konfirmation, få tillträde till Herrens heliga nattvard». Denna ståndpunkt intager äfven jag, fortfarande liksom förr, och i så måtto kunna vi jemka i hop våra meningar i denna punkt, efter hvad det vill synas mig.

Jag kan ej underlåta att — äfven jag — få komma med en liten historia. Det hände sig nyligen här i Stockholm, att en prestman ville gifva sig med en flicka, som ej var konfirmerad. De reste till London och läto der viga sig. Men detta berodde *icke* derpå, att svenska lagstiftningen var sådan, som den är, utan det berodde i det fall, som jag här åsyftar, derpå, att flickans fader ej ville tillåta henne att konfirmeras, ehuru hon sjelf ville det. Men när de sedan kommo tillbaka från London och voro vigda, mottog hon undervisning till konfirmation af en svensk prest, och hon blef äfven kon-

firmerad. Jag vet ej, om denna lilla historia sammanfaller med herr Waldenströms; det må han sjelf afgöra.

Jag har ej något vidare att tillägga, utan ber att får yrka bifall till utskottets förslag, sådant det nu föreligger.

*Angående
formen för
äktenskaps
afslutande.
(Forts.)*

Herr Waldenström: Ja, hvad nu angår den i min motion refererade historien om den svenska prestens äktenskap, så är det uppenbarligen samma historia, som den herr Redelius åsyftar. Jag vill blott påpeka, att orsaken, hvarför flickan i fråga icke gick till den heliga nattvarden, var, såsom jag i mitt förra anförande nämnde, *familjeförhållanden*. Men *hon ville hafva kyrklig vigsel*, och det ville äfven han; men den kunde de icke få, och det *just för den svenska lagens skull*, som förbjöd att meddela kyrklig vigsel åt personer, som ej begått Herrans heliga nattvard inom svenska statskyrkan.

Herr Redelius menade, att jag hade glömt bort att anføra konklusionen af det resonnement, som i denna fråga fördes i kyrkomötet. Jag skall med anledning deraf bedja herrarne att observera, att min motion handlar blott om att *borttaga nattvardsgången* såsom vilkor för erhållande af kyrklig vigsel, och jag anförde derfor ur kyrkomötets förhandlingar blott det, som handlar derom. Kyrkomötet beslöt äfven att inför Kongl. Maj:t förklara, att detta vilkor för kyrklig vigsel erhållande vore olämpligt, och då det var *kyrkomötet*, som fattade ett sådant beslut, så ansåg jag, att kyrkomötet med »olämpligt» också menade »kyrkligt». Vare dermed huru som helst, så blef detta kyrkomötets beslut, och en skrivelse derom hvilat sedan dess hos Kongl. Maj:t. Kyrkomötet satte i stället för nattvardsgång in det vilkoret, att kontrahenterna skulle ha mottagit konfirmationsundervisning och konfirmation af en svensk prest. Jag deremot har ansett detta onödigt. Skulle emellertid ett dylik vilkor befinnas *nödvändigt*, så må det vara Kongl. Maj:ts sak att i ett eventuellt förslag, som han kan komma att framlägga för kyrkomöte och Riksdag, insätta, hvad han efter sakkunnig utredning anser skäligt. Men jag vill påpeka ett förhållande, som gör det af kyrkomötet förordade tillägget olämpligt. Jag antager t. ex., att en person tagit studentexamen med vitsord om godkänd eller kanske med beröm godkänd eller berömlig kristendoms-kunskap. Men han har icke mottagit konfirmationsundervisning af någon svensk prest och kan således icke förete något kunskapsbetyg af en sådan. Jag hemställer då till herrarne, om man icke bör kunna anse denne students kunskaper i kristendom jemförliga med den kunskap, som t. ex. en bondflicka har, då hon några veckor gått och mottagit konfirmationsundervisning af en till äfventyrs ganska loj och sjelf okunnig prest. För min del tror jag alltså, att det icke alls är lämpligt att sätta in vilkoret af konfirmationsundervisning i stället för det, som skulle borttagas. Och jag anser detta så mycket mera, som det af kyrkolagen bestämda vilkoret, att man skall kunna Luthers katekes, redan är ett så sträfft vilkor, att, om det skulle tillämpas, det ej blefve många menniskor som finge gifta sig.

Angående
formen för
äktenskaps
afslutande.

(Forts.)

Herr Ekman: Jag tager mig friheten att beträffande föreliggande fråga påpeka tvenne omständigheter, som jag anser vara af ganska stor vikt.

Utskottet säger nemligen i sitt utlåtande eller antyder åtminstone, att hos vårt folk ej skulle finnas någon allmännare önskan om en reform i motionens syfte. Detta gäller nu motionen n:o 22, men så säger utskottet, att hvad det anført beträffande motionen n:o 22 är i viss mån tillämpligt äfven med afseende å motionärens förslag i motionen n:o 21. Ja, beträffande denna fråga, huru vida en sådan allmännare önskan finnes eller ej, är det kanske ej så godt för oss att statistiskt bevisa, huru dermed förhåller sig. Men jag skall be att få erinra derom, att inom det frikyrkliga lägret räknas för närvarande mellan ett- och tvåhundredratusen fullmyndiga medlemmar. Dessa äro i allmänhet emot den kyrkliga konfirmationen och den kyrkliga nattvardsgången.

Nu lærer det väl kunna antagas, att det uppväxande slägte, som fostras hos dessa familjer, får ungefär samma öfvertygelse som de äldre äfven i denna fråga. Det är således klart, att allt mer och mer växer mängden af dem, som icke kunna gilla denna kyrkliga anordning i fråga om konfirmationen och den derpå följande nattvardsgången. Derfor synes det mig äfven klokt, att lagstiftaren gör någonting för dessa växande massor just med hänsyn till deras ställning till denna fråga.

Vidare ville jag påpeka en annan sak, nemligen att dessa personer, som jag nu talat om, allesammans tillhöra statskyrkan; de hafva ej utgått derifrån. Då kan det väl ej vara för mycket begärdt, att de få sin önskan härutinnan uppfylld och slippa detta vilkor för vigsel af statskyrkans presterskap. De tillhöra ju statskyrkan och aflöna detta presterskap; vilja de då anmoda desse att förrätta vigsel, synes det mig icke alls vara obefogadt.

Jag anhåller, herr talman, om afslag å utskottets hemställan och bifall till herr Waldenströms motion.

Öfverläggningen var härmed afslutad. I öfverensstämmelse med de yrkanden, som derunder förekommit, framstälde herr talmannen propositioner först på bifall till utskottets hemställan och derefter på bifall till motionen i fråga och fann svaren hafva utfallit med öfvervägande ja för bifall till utskottets hemställan. Som votering begärdes, blef nu uppsatt, justerad och anslagen en så lydande voteringsproposition:

Den, som bifaller hvad lagutskottet hemställt i andra punkten af förevarande utlåtande n:o 29, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner nej, har kammaren, med afslag å utskottets nämnda hemställan, bifallit den af herr Waldenström i ämnet väckta motion, n:o 21.

Efter röstsedlarnes uppräknande befans, att 76 ledamöter röstat ja, men 124 nej; och hade kammaren alltså, med afslag å utskottets hemställan, bifallit den ifrågavarande motionen.

§ 9.

Härefter föredrogs Andra Kammarens fjerde tillfälliga utskotts utlåtande n:o 4, i anledning af väckta motioner om skrifvelse till Kongl. Maj:t angående tiden för regementsmötena.

Angående tiden för regementsmötena.

Till utskottet hade för utlåtandens afgifvande blifvit remitterade: dels herrar *M. Dahns* och *J. Bengtssons* i Gullåkra motion, n:o 29, hvori föreslagits, ðatt Riksdagen i skrifvelse till Kongl. Maj:t uttalar den önskan, att Kongl. Maj:t måtte besluta, att de s. k. regementsmötena skola hållas så tidigt, att de kunna afslutas i början af augusti månad;

och dels en af herr *O. Larsson* i Mörtlösa afgifven motion, n:o 34, uti hvilken sex andra landsortsrepresentanter från Östergötland instämt, och hvori hemstälts, ðatt Riksdagen måtte i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, det täcktes Kongl. Maj:t vidtaga sådan åtgärd, att den indelta arméns och andra värnpligstklassens vapenöfningar ej må förläggas till den brådaste skördetiden.

Med anledning häraf hemstälde nu utskottet, ðatt Riksdagen i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhåller, det täcktes Kongl. Maj:t taga under öfvervägande, huruvida icke, utan allt för stort men för härens fältmessiga utbildning, regementsmötena vid infanteriet och kavalleriet inom de hufvudsakligen spanmålsproducerande delarne af södra och det s. k. mellersta Sverige från och med nästkommande år skulle kunna utsättas så tidigt, att de kunde afslutas omkring midten af augusti månad.

Efter uppläsande häraf anförde:

Herr Alsterlund: Herr grefve och talman, mine herrar! Der militära undervisningen och de militära öfningarna måste liksom hvarje annan undervisning och alla andra öfningar ordnas på det sätt, som betingas af det inre samband öfningarne hafva med hvarandra. Det är gifvetvis med hänsyn till detta förhållande, som tiden för de årliga mötena har blifvit bestämd och fortfarande bestämmes. Hvad nu tiden för regementsmötenas hållande vidkommer, har jag den uppfattningen, att dessa möten måste hållas på hösten. Flera skäl tala härför. Ett skäl är det samband, som bör och måste finnas emellan regementsmötet, å ena sidan, samt regementets skolor, arméns volontärskolor, krigsskolan, ja, äfven krigshögskolan och skjutskolan, å andra sidan. Utbildningen af rekryter tillgår så, att rekryten ingår,

*Angående
tiden för
regements-
mötena.*
(Forts.)

först i rekrytskolan, som under första året pågår etthundra dagar, och derefter ingår han i regementsmötet. Året derpå genomgår han en repetitionskurs på femtio dagar och bevisar sedan detta års regementsmöte. För att utbilda lämpliga ämnen till korprals- och vice korpralsbefattningar finnas vid regementena korpralskolor och förberedande korpralskolor, hvilka pågå, de förra femtio dagar och de senare hundra dagar. Sedan dessa skolor slutat, ingå äfven deras elever i regementsmötet och deltaga i dess öfningar. För min del tror jag det vara af mycken vigt synnerligast för deras utbildning, som skola blifva underbefäl, att de, sedan de genomgått sin teoretiska eller, rättare sagdt, teoretiskt praktiska kurs, omedelbart derpå få deltaga i regementsmötets öfningar för att der praktiskt tillämpa hvad de i skolorna hafva lärt. På det viset blifver undervisningen verkligen lefvande och fruktbarande.

Gå vi så till de volontärer, hvilka skola utbildas till officerare och underofficerare, så deltaga äfven dessa i rekrytmötet och ingå efter dess slut på samma sätt som öfriga rekryter i regementsmötet för att der vidare fullkomna sig och tillämpa hvad de lärt i rekrytskolan. Efter regementstmötets slut gå de till volontärskolorna, som taga sin början efter medio af september månad och fortgå till omkring midten af juni månad — eller juli, tror jag det är — följande året. När de så komma hem, få de åter deltaga i det årets regementsmötes öfningar för att der grundligt praktiskt tillämpa hvad de teoretiskt inhemtat i volontärskolan. Detta måste ju gifvetvis vara till synnerligt stor fördel för deras utbildning. Att så ordna öfningarna kan ej ske på annat sätt, än att regementsmötet förläggas så långt bort åt hösten, att rekryt-, korprals- och förberedande korprals- samt volontärskolorna hunnit blifva afslutade.

Detta är ett skäl, hvarför regementsmötena böra hållas på hösten. Gå vi sedan till krigsskolan, så erhålla dess elever sin praktiska utbildning eller åtminstone en del deraf vid sina egna regementen. Det tillgår nemligen så, att krigsskolans undervisning afbrytes, när tiden för regementsmötena kommer, och ynglingarne gå då hvar och en till sitt regemente och deltaga i dess öfningar. Efter regementsmötenas slut gå de tillbaka till krigsskolan och avsluta der sin kurs.

Herrarne torde här af finna, att det är nödvändigt, att regementsmötena hållas på hösten, samt att, med hänsyn till det samband, som måste finnas mellan regement-mötena och de nu nämnda skolorna, det likaledes är alldeles nödvändigt, att regementsmötena inom hela landet hållas samtidigt eller något så när på samma tid. I annat fall skulle ju t. ex. krigsskolans elever ej kunna deltaga deri. Ty icke lär det väl vara lämpligt, att t. ex. en del af dess elever lemna skolan i juli månad och äro borta till augusti, under det att de öfriga först lemna skolan i slutet af augusti månad och komma tillbaka efter medio af september. Ett sådant förfarande skulle ju alldeles sönderrifva krigsskolans läroplan och vålla mycken oreda.

Nu har utskottet tänkt sig, att regementsmötena i södra Sverige och mellersta Sveriges slättbygder eller de delar af landet, som egentligen äro sädesproducerande, skulle kunna börja så tidigt, att de hinna avslutas till medio af augusti månad. Så vida jag har fattat

utskottets motivering rätt, skulle med de sädesproducerande delarne af vårt land menas Östergötland, Skåne, Vestergötland och kanske en del af Upland. Jag har nyss nämnt, att det icke låter sig göra, att de olika regementenas möten hållas på allt för olika tider af året, och deraf följer då, att en sådan anordning, som utskottet tänkt sig, icke kan genomföras på annat sätt, än att regementsmötena öfver hela riket förläggas till den tid, utskottet föreslår för de sädesproducerande delarne af landet. Men i så fall skulle de provinser, som hafva fördel af öfningarnes hållande på hösten — och dessa provinser äro de flesta — nödgas rätta sig efter de färre provinserna, för hvilka denna öfningstid är ofördelaktig, d. v. s. flertalet skulle emot sitt eget intresse få foga sig efter mindretalets önsksningar. Men detta är ju orimligt.

Ett annat och ett synnerligt viktigt skäl för att regementsmötena böra förläggas till hösten, är den ändamålsenliga anordningen af öfningarna vid dessa möten. I afseende härpå ber jag att få hänvisa till hvad utskottet säger å sid. 4 i sitt utlåtande der det heter: »utan att ega militära fackinsigter kan man lätteligen fatta, att möten, hållna å tider, då bergade fält rundt om mötesplatserna lemna trupperna tillträde till en omvexlande manöverterräng, skola väl egna sig att åt hären bibringa en mera fältmessig utbildning än den, som tillförene å sjelfva exercisfältena kunnat åstadkommas». Ja, utskottet har häruti fullkomligt rätt, och jag skall särskildt be att få tacka utskottet för detta uttalande. Det förhåller sig nemligen så med regementsmötets öfningar, att, sedan de rent formella öfningarna blifvit å mötesplatsen genomgångna, tillämpningsöfningar vidtaga, och dessa öfningar böra försiggå icke på mötesplatsen, utan utom densamma och i olika terräng samt efter olika förutsättningar; ty härigenom och endast härigenom kunna dessa öfningar blifva lärrika och lända till utbildning för såväl trupp som befäl, synnerligast för befalet, i taktiskt afseende. För att emellertid öfningarna skola kunna sålunda utföras är det alldeles nödvändigt, att man får beträda terrängen utom öfningsplatsen, men detta går ju ej för sig på annan tid, än då den växande grödan är afmejad, eller om hösten.

Under den tid, då regementsmötet försiggick på sommaren, måste nämnda öfningar, synnerligast hvad kompani- och bataljonsöfningarna angår, hållas på mötesplatsen, därför att icke terrängen utom densamma i anseende till den derå växande grödan fick beträdas eller användas. Och hvad fälttjänstöfningarna med hela regementet angår, tillgingo de på det viset, att man egentligen marscherade efter landsvägarne. Några egentliga strids- och bevakningsöfningar, hvilka dock äro så ytterst viktiga, kunde ej komma i fråga af det skäl, att man ej fick manövrera på den med gröda bevuxta terrängen. Det var klart och tydligt för hvar och en, att öfningarna på så sätt bedrifna icke kunde blifva synnerligen fruktbarande. I den militära litteraturen framställes därför gång efter annan bestämda och kraftiga fordringar på att regementsmötet skulle förläggas till hösten.

Nu har detta möte, såsom herrarne veta, under föregående år inom hela riket och dessutom under året 1894 inom sju armé-

Angående
tiden för
regements-
mötena.

(Forts.)

*Angående
tiden för
regements-
mötena.*
(Forts.)

fördelningen, varit förlagdt till hösten. De rapporter, som vederbörande regementschefer och arméfördelningschefer lemnat om vapenöfnin-garna under det sista året, vitsorda, att denna nya sakernas ordning är förträfflig för truppförbandens utbildning. Skulle nu, såsom motio-närerna tänkt sig, tiden för regementsmötet ändras så, att det kunde vara afslutadt till omkring midten af augusti månad, skulle detta, enligt min uppfattning, vara att taga ett mycket stort steg tillbaka i afseende å härens fältmessiga utbildning. Ja, jag drager icke i betänkande att säga, att hvad armén vunnit genom de förlängda vapenöfningarna för våra värnpligtige skulle i ej så ringa grad mot-verkas, om tiden för regementsmötet förändrades i enlighet med motionärernas förslag.

På grund af hvad jag nu anfört, torde herrarne finna, att jag för min del anser det vara för arméns fältmessiga och rigtiga ut-bildning absolut nödvändigt, att regementsmötena hållas på hösten.

Jag vill emellertid äfven betrakta denna fråga från jordbruks-intressets och jordbrukarens synpunkt. För att kunna bilda mig ett i möjligaste måtto säkert omdöme om i hvad mån motionärernas klagan har fog för sig, har jag skaffat mig statistiska uppgifter rörande an-talet invånare, antalet soldater och antalet värnpligtige inom de olika socknarne i Skåne och Östergötland; för flera landskap har jag icke kunnat erhålla sådana uppgifter. För invånareantalet ligger »Sveriges kommuner år 1895» af Karl Sidenbladh till grund, och uppgifterna om antalet effektive stamsoldater äro hemtade ur C. Grills »Statistiskt sammandrag af svenska indelningsverket år 1855». Som detta arbete är gammalt, kan det hända, att siffrorna ej äro fullt exakta, men väsentligt felaktiga torde de dock ej vara. Hvad beväringen vid-kommer, afse uppgifterna om densamma andra klassens beväring år 1895.

Ser jag då på dessa uppgifter för några socknar inom Östergöt-lands län, som tillhöra första lifgrenadierregementets område, finner jag, att i Vestra Husby socken är invånareantalet 1,087, antalet sol-dater 14 och antalet värnpligtige 8; soldaternas antal är sålunda 1,28 procent och antalet värpligtige 0,73 procent af antalet invånare, och att i Lillkyrka socken är invånareantalet 192, antalet soldater 5 och antalet värnpligtige 2; soldaterna utgöra således 2,60 procent och de värnpligtige 1,04 procent af invånareantalet. Jag fäster uppmärksa-mheten på att inom dessa socknar ställer sig förhållandet mest ofördel-aktigt för jordbruket och talar således till förmån för motionärernas klagan, men i många andra socknar är det ett motsatt förhållande. I Landeryds socken t. ex. är invånareantalet 996, antalet soldater 2 och beväringmännen likaledes 2; soldaterna är här 0,2 procent och be-väringsmännen 0,2 procent af invånareantalet. Och ser man derefter på summan af soldater och af värnpligtige samt af invånare i sock-narne, finner man, att antalet soldater för hela detta regementes område i Östergötland utgör 0,55 procent och antalet beväringmän 0,47 procent eller tillsammans 1,02 procent af invånareantalet. Detta vill med andra ord säga, att från en by med 100 invånare utgår till regementsmötet en soldat eller en beväringssman, och det kan man ej gerna säga vara så betungande för jordbruket som motionärerna

förmena. Går jag derefter till andra lifgrenadierregementets förläggningsområde, finner jag, att förhållandet här är i allmänhet gynsammare än inom första regementets område. I Härberga socken, en af de socknar der förhållandet är mest ofördelaktigt, komma på 572 invånare 9 soldater och 3 beväringmän, utgörande alltså soldaternas antal 1,56 och beväringens 0,52 procent af invånareantalet, under det att i Godegårds socken, med 3,075 invånare, deraf 16 värnpligtige och endast 1 soldat, soldaterna utgöra 0,52 och beväringen endast 0,03 procent af invånareantalet. För hela regementets område utgöra soldaterna 0,32 och de värnpligtige 0,43 procent, eller soldater och värnpligtige tillsammans 0,75 procent af samtliga socknarnes hela invånareantal. En by med 200 invånare lemnar således ej fullt en soldat och beväringman tillsammans till regementsmötet.

Angående tiden för regementsmötena.
(Forts.)

Betraktar jag sedan förhållandena i Skåne, ställa de sig här ännu gynsammare för jordbrukarne än i Östergötland. I Fjelkestads socken en af de sämst lottade socknar i det hänseendet, hvarom här är fråga, inom norra skånska infanteriregementets förläggningsområde, är invånareantalet 1,633, antalet soldater 17 och antalet värnpligtige 4. Soldaterna utgöra alltså 1,04 procent och de värnpligtige 0,24 procent af invånarnes antal, under det att i Vestra Sönnarlöfs socken, med 1,190 invånare, endast finnes 1 soldat och 8 beväringmän. För hela regementsområdet utgöra soldaterna 0,31 och de värnpligtige 0,22 procent af hela invånareantalet; antalet soldater och värnpligtige tillsammans utgör alltså 0,53 procent af befolkningen.

Äfven från södra skånska infanteriregementet skall jag be att få anföra några siffror. I Skabersjö socken är invånareantalet 841 personer, soldaterna 11 och de värnpligtige 5, utgörande alltså soldater och värnpligtige respektive 1,42 och 0,60 procent af invånarnes antal. Men det finnes andra socknar, der förhållandena ställa sig mycket gynsamt i förevarande hänseende. Fjelie socken t. ex. har 1,034 invånare, men endast en soldat och 4 beväringmän. Soldatantalet der utgör sålunda 0,1 och beväringsmännens antal 0,38 procent af invånareantalet. Ser man sedan på förhållandena i sin helhet beträffande detta regemente, finner man, att antalet soldater utgör 0,44 procent och antalet beväringmän 0,34 procent af invånareantalet, d. v. s. soldater och beväringmän tillsammans utgöra endast 0,78 procent af invånareantalet.

Det förefaller mig sålunda, som om man icke med fog kan påstå, att så ringa förluster af arbetskrafter för jordbruket, som de hvilka i dessa uppgifter angifvas, skulle medföra stort men för detsamma, synnerligast i detta uppfinningarnas tidevarf, der ångkraften i stor omfattning ersätter människokraften, och der maskiner äro införda på näringslifvets alla områden, hvilka kunna utföra hvarje maskin många mans dagsverken om dagen.

Jag har förut visat, att regementsmötena icke kunna förläggas till någon tidigare del af året än hösten utan stort men för arméns fältmessiga utbildning, och af hvad jag nu senast framhållit torde framgå, att den arbetskraft, som går för jordbruket förlorad under den tid regementsmötena pågå, icke kan vara af synnerlig betydighet.

Angående
tiden för
regements-
mötena.
(Forts.)

Utskottet säger, med afseende å den vigt man bör fästa vid regementsmötena, på sid. 4 följande: »dervid (det vill säga i afseende å tiden för regementsmöten) har man, efter hvad det vill synas utskottet, i första hand att utgå från den förutsättning, att öfningarna böra vara så anordnade, att genom desamma den svenska hären i möjligaste måtto utbildas för sin höga uppgift att i farans stund värna fäderneslandet, men desslikes att tillse, huru vida öfningarna i alla de fall, då sådant utan hufvudsytets åsidosättande kan ske, äro anordnade på sådant sätt, att desamma i minsta möjliga mån störande inverka på de olika landsdelarnes näringslifv. Utskottet anser således, att man i första hand bör hålla på vår armés fältmessiga utbildning, och alltså med hänsyn härtill bestämma tiden för de årliga mötena. Jag vill taga fasta på detta utskottets uttalande samt med stöd af desamma och på grund af hvad jag nu i öfrigt anfört yrka afslag på utskottets hemställan i ämnet.

Herr *Elis Nilson* förklarade sig instämma häruti.

Herr Dahn yttrade: Vid bedömande af den nu föreliggande frågan bör man taga hänsyn icke blott till de militära krafven, utan jemväl till de enskildes ekonomiska uppoffringar. Denna åsigt hyste säkerligen också krigsstyrelsen, då den utsände sitt cirkulär till länsstyrelserna med förfrågan, på hvilken tid regementsmötena ansåges lämpligen böra hållas, ty i motsatt fall kan jag åtminstone icke förstå anledningen till detta cirkulär. Länsstyrelserna förfrågade sig hos hushållningssällskapen, kommuner och enskilda personer, hvarefter 15 af dessa länsstyrelser, d. v. s. flertalet af dem, svarade, att september månad ansåges icke allenast mindre lämplig, utan synnerligt olämplig för dessa öfningar. Krigsstyrelsen fäste emellertid icke något afseende vid detta svar; den måtte hafva fått någon annan uppfattning om saken under tiden, hvarigenom hela tillställningen med förfrågningen blef så att säga endast en komedi. Kan det likväl vara skäl att nu så strängt hålla på det militära rättahafveriet, att man gör dessa öfningar, som eljest skulle lända till gagn, förhatliga? I den bygd, der jag bor, råder en sådan uppfattning hos soldaterna, att de, som äro äldre i tjensten, skulle begära sitt afsked, om de icke så snart vore pensionsmessiga, hellre än att gå ut på regementsmötena under september månad. Dessa soldater äro bland vårt bästa arbetsfolk på landsbygden; de äro ofta förmän för arbetarne eller sköta ångröskverken och dylikt, och under den tid, som regementsöfningarne i fjol pågingo, skulle för dem varit den bästa tid för att förtjena, ty under denna tid är aflöningen i allmänhet dubbelt så hög som under den öfriga delen af året.

Detta i fråga om hvad soldaterna sjelfva anse i detta fall.

Hvad nu jordbruket beträffar, tror jag, att man lätt kan komma till insigt om hvad *det* i följd af dåligt bergningsväder eller minskad arbetskraft kan komma att lida, om man tager hänsyn dertill, att den andra klassens beväring och den stående stammen utgöra tillsammans icke mindre än 50- å 60,000 man, bestående af vårt bästa och kraftigaste folk, hufvudsakligast från landsbygden. Dessa skola nu under

22 dagar — det vill säga omkring 1 million dagsverken — dragas från jordbruket under den brådaste tiden. Detta synes mig vara ett lämpligare sätt att se saken än att, såsom herr Alsterlund gjorde, räkna soldaterna i tiondedelar eller hundradelar af befolkningen, deri då inberäknades både qvinnor, barn och backstugusittare m. m. dylikt folk, som icke kan göra nämnvärd nytta vid jordbruksarbetet. Jag vill nu icke tala om den nationalförlust, som en illa bergad skörd förorsakar, men när herr Alsterlund så noga studerat den officiella statistiken, borde han enligt mitt förmenande äfven sett efter, huru mycket ett af de sädesodlande länens utsäde och derpå beroende afkastning representerar i penningar, och då skulle han nog hafva funnit, att en dålig afkastning eller en illa bergad skörd kan spela en roll på flera hundra tusen kronors nationalförlust.

Hvad vidare beträffar det af herr Alsterlund anförda förhållandet, att man icke skulle hafva så tillräckligt stora platser för regementsöfningarna under en tidigare del af sommaren som under september månad, så kan det väl hända, att mötesplatserna på ett och annat ställe äro mindre tillräckliga. I Skåne äro de åtminstone flera tusen tunnland stora samt omgifna af skogar och utmarker, så att der alls icke saknas lämpliga fält för öfningarna. Jag förmodar också, att de ställen, som herr Alsterlund åsyftade, icke äro belägna i hans ort, som ju ej är egentligen sädesproducerande, utan att der nog finnes tillräckligt utrymme för vapenöfningarna under alla omständigheter. Jag har visserligen hört sägas, att t. ex. i Östergötland öfningsfältet är för litet, men icke långt från mötesplatserna finnas ju både öppna trädesåkrar och afmejade gräsvallar samt skogsdungar, så att med litet god vilja skulle man nog äfven der kunna öfva regementena på den tid af året, som vore fördelaktigast för både manskapet och jordbruket och som här afses.

Hvad slutligen volontärskolorna angår, så finnas ju sådana såväl i Norrland som i södra delarne af landet. Om därför den norrländska arméfördelningen företoge öfningarna på en annan tid än i södra Sverige, behöfde detta alls icke hafva något inflytande på volontärskolorna, då alla volontärer icke gå igenom samma skola. De så kallade högre skolorna tror jag icke man i detta fall behöfver taga med i räkningen, och hvad särskildt skjutskolorna beträffar — med undantag af skjutskolan för befälet — så äro de ju förlagda till de olika regementena, och någon gemensam skjutskola för soldaterna finnes icke annat än när möjligen någon täflingskjutning kommer i fråga.

Då jag hört, att äfven en annan representant från Skåne nu begärt ordet, skall jag för närvarande icke längre upptaga kammarens tid, utan på grund af hvad jag anført yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Bergendahl: Då motionärerna i denna fråga äro från Skåne och Östergötland, kan det må hända vara lämpligt, att någon representant från en annan af södra Sveriges provinser äfven yttrar sig deri.

Då jag genomläste utskottets utlåtande, kunde jag icke neka till,

Angående tiden för regementsmötena.

(Forts.)

Angående
tiden för
regements-
mötena.
(Forts.)

att det föreföll mig ganska egendomligt, huru utskottet efter den motivering, det här användt, kunnat komma till den kläm, som här föreligger. Utskottet hemställer nemligen, att Andra Kammaren måtte för sin del besluta, att Riksdagen i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhall, det täcktes Kongl. Maj:t taga under öfvervägande, huru vida icke, utan allt för stort men för härens fältmessiga utbildning, regementsmötena vid infanteriet och kavalleriet inom de hufvudsakligen spanmålsproducerande delarne af södra och det s. k. mellersta Sverige från och med nästkommande år skulle kunna utsättas så tidigt, att de kunde afslutas omkring midten af augusti månad. Men i motiveringen heter det bland annat, att »det får antagas såsom obestriddigt, att regementsmötenas anordnande höstetid medfört afsevärda militära fördelar». Då utskottet sålunda, och detta med allt skäl, beaktat de militära fördelarne, synes det mig som om utskottet icke bort komma med en sådan kläm, utan i stället hafva afstyrkt motionerna.

Beträffande de ekonomiska förhållandena, så är det ju gifvet att i vårt långsträckta land äro skördeförhållandena mycket olika i olika landsändar. I Skåne t. ex. finnes det nog skäl för att man der önskar hafva regementsmötena tidigare än nu, men i det s. k. mellersta Sverige och särskildt inom den provins, som jag representerar, nemligen Vestergötland, är man enligt min åsigt mera belåten med att hafva regementsmötena såsom nu, på hösten, än att få dem tidigare på sommaren. Till midten af augusti hafva vi nemligen vår höskörd, bergning af höstsåden och delvis äfven höstsådden att ombestyra, och nog kräfver väl höskörden större arbetskrafter än höstsådens bergning, och likaså är väl höstsådens bergning viktigare än vårsådens. Vid dåligt väder måste man på möjligaste korta tid få in höstsåden, och dertill behöfvas stora arbetskrafter; annars kan jordbrukaren på några få dagar drabbas af ofantligt stor förlust, såsom det också skedde under det senast gångna året. Deremot kan vårsåden ganska länge motstå mycket vanskliga väderleksförhållanden. Således, med fäst afseende derå att förhållandena äro så ytterst olika inom olika delar af landet, kan jag icke annat än i likhet med den förste talaren yrka afslag å utskottets hemställan. Det har visserligen framdragits, att femton hushållningssällskap varit mot mötenas framflyttning till hösten och endast nio varit för en sådan. Ja, det förvånar mig verkligen att så varit förhållandet, men jag undrar, om icke vid en ny efterfrågan åtskilliga af dessa femton hushållningssällskap skulle komma att justera sina yttranden i en annan riktning.

Herr Henricson i Karlslund: Herr grefve och talman! Jag skall först be att få instämma uti det yrkande, som framställes i herr Oscar Larssons m. fl. motion, och derjemte vill jag särskildt betona, huru som för jordbrukarne i Östergötland, synnerligast på den så kallade slättbygden, olägenheterna af regementsmötenas hållande på den nu bestämda tiden göra sig mera gällande än kanske på någon annan trakt. Under slutet af augusti och början af september hafva vi att berga den hufvudsakliga delen af vårsåden, samt tidigt med att vi skola verkställa höstsådden. Utskottet säger också:

»då landtbrukarne i dessa trakter således vid denna tid skulle vara i behof af nära nog fördubblade arbetskrafter för att på ett fullt tillfredsställande sätt kunna verkställa sådden samt inberga den nästan samtidigt mognande grödan, så kan man lätt fatta, att hvarje då inträffande minskning af de redan förut otillräckliga arbetskrafterna skall medföra svåra ekonomiska olägenheter». Ja, dessa olägenheter äro svåra och hafva, såsom motionären påpekat, framkallat ett berättigadt missnöje, men icke nog dermed, de framkalla äfven missmod. Om man har nedlagt ett drygt och mödosamt arbete förenadt med stora kostnader för att söka frambringa en god gröda, och man sedan vid bergningstiden ser den förfaras af brist på arbetskrafter, så alstrar detta missmod samt slappar intresset och lusten för jordbruksyrket.

En föregående talare sade, att den brådaste tiden var under bergningen af höet och höstsåden, men så är icke förhållandet på Östergötlands slättbygd. Vi hafva der vanligen jorden indelad i sju-årig cirkulation, så att på ett skifte odlas höstsäd, på två gräs och på tre vårsäd, hvilken mognar nästan samtidigt. På denna ort är kornet hufvudsåde, och då detta är mycket ömtåligt, måste det bergas i rätt tid för att kunna användas i bryggerierna. Det är då lätt att inse vigten af att få behålla alla de arbetskrafter, som förefinnas.

Herr Alsterlund har uppgifvit procenttalet af värnpligtige äfven för åtskilliga socknar i Östergötland och förklarar, att de i en by med hundra invånare skulle i medeltal utgöra $1\frac{2}{10}$ procent. Jag förmodar att i antalet personer äro medräknade qvinnor och barn, men om qvinnorna, hvilka enligt statistiken utgöra 54 procent, frånräknas, så återstå blott 46 personer af mankön, men bland dessa äro en del orkeslösa gubbar och icke så få barn, och om dessa borträknas, så finnes det kvar 23 arbetsdugliga män. De värnpligtiges antal bland dessa utgör sålunda ett vida högre procenttal. Jag kunde för öfrigt icke fatta annat, än att hans uppgifter afsågo hvarje regemente för sig. Men nu hafva vi hos oss både första och andra lifgrenadierregementena förlagda, blandade om hvarandra i socknarne. Särskildt känner jag till en socken, med blott 700 invånare, der det finnes 12 grenadierer, och då arbetsstyrkan i denna socken dessutom till en stor del utgöres af ogifta drängar, hvilket ofta är fallet på slättbygden, så kan man lätt fatta, att det derstädes blir ett ganska stort antal, som tages bort under den bråda skördetiden.

Det anmärktes äfven af samme talare, att man borde använda maskiner i större utsträckning för att minska behofvet af arbetskrafter. Jag försäkrar, att vi redan för länge sedan lärt oss att begagna sådana, men äfven maskiner kräfva arbetsdugligt folk vid sidan af det arbete, som de uträtta.

Jag erkänner villigt nödvändigheten af härens fältmessiga utbildning, men skulle mycket beklaga, om icke den kan ske på annan tid än just den nuvarande, hvilken för den bygd jag tillhör är den mest olägliga. Säger man, att bevaringsöfningarna skola börja tidigare på våren, så invändes, och det med skäl, att detta kan vara menligt för de värnpligtiges helsotillstånd, och föreslår man regementsmötenas framflyttning till senare på hösten, så kan samma invändning göras, jag vet det. Men om man börjar regementsmötena nästan omedel-

Angående tiden för regementsmötena.

(Forts.)

Angående
tiden för
regementens
mötena.
(Forts.)

bart efter beväringmötenas slut, så skulle de kunna avslutas till medlet af augusti. Häremot anmärkes att, om trupperna skola få rum för sina manövrer, de komma att göra stor skada å obergade sädesfält. Jäväl, men denna skada håller sig dock inom begränsade områden och kan till siffran bestämmas, men den skada, som uppkommer genom att under den brådaste tiden frånrycka jordbruket dess arbetskrafter har större dimensioner och kan icke uppskattas till sitt verkliga värde.

På grund af dessa förhållanden, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Häruti instämde herr *Almqvist*.

Herr Persson i Rinkaby: Ett par talare hafva redan bemött en annan, som yrkade afslag å utskottets hemställan. En talare, som äfven yrkat afslag å denna hemställan, uttryckte sin förundran öfver att utskottet efter sin egen motivering kunnat komma till det slut, som utskottet gjort. Det fins två olika sidor, från hvilka man kan se saken, och utskottet har sökt att opartiskt se den från båda sidorna, medan de två militäre talarne här endast hafva betraktat den ur militär synpunkt. Jag hade verkligen tänkt mig, att, då svenska Riksdagen och svenska folket gifvit så stor handpenning för den militära utbildningen, man kunde vänta att få röna ett så ringa tillmötesgående, som här ifrågasatts, då man blott vill uttala en önskan om möjligheten af att anordna mötena på någon annan tid.

Den förste talaren anförde en del siffror, som kanske äro rigtiga på papperet, men som man icke kan räkna med i verkligheten. Han åberopade äfven ett par exempel från min hemort och till och med från min valkrets. Jag skall därför tillåta mig att tala något om min erfarenhet derifrån. I den socken, som jag tillhör, är invånarnes antal sju hundra, deri inberäknadt både män och qvinnor. Sockenens består af 10 hela mantal, och det fins en dragon på hvarje mantal. En närgränsande socken, Fjelkestad, från hvilken samme talare anförde exempel, har en helt annan natur, ty den består af fideikommissjord, hörande under Råbelöf, och vi veta, att innehafvare af sådan jord fått den fördelen att ställa upp blott en soldat för två mantal, då rusthållarne få ställa upp en dragon med häst på ett mantal, hvar dan talaren genom sitt exempel endast kom till halfva antalet stam-soldater på hemmantalet. Dessutom är hela fideikommisset med undantag af hvad egaren sjelf brukar utarrenderadt till en stor del brukare af mindre hemman, och då nu soldaten icke kan vara jordbrukare och sköta sin soldattjenst, så måste han i närliggande socknar ofta söka sin utkomst. Häraf finner man, att äfven ett stort antal af stamtruppen måste ryckas bort från jordbruket under den brådaste skördetiden.

Hvad ryttmästaren sade har i flera afseenden bemötts af en annan talare, och jag har icke något att dertill tillägga.

Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr Larsson i Mörtlösa: Jag hemställer till herrar militärer,

om det kan anses obilligt begärdt af oss landbrukare att söka få behålla våra värnpligtige hemma under den brådaste skördetiden. Om vi blott få behålla dem under månaden från den 15 augusti till 15 september, så må herrar militärer för öfrigt inkalla dem till vapenöfning under hvilken tid af året de behaga. Det är väl sant, att militäröfningarna göra intrång på jordbruket och öfriga näringar på hvilken tid af året de än förläggas, det kan inte hjälpas, men det är ju gifvet, att de inverka mest skadligt vid den tiden, då vårsåden skall bergas och höstsådden skall ske, och om detta förhållande skall fortfara, så kommer det att framkalla ovilja och stort missnöje med den härorganisation, som nyligen genomförts. Jag tror mig också hafva hört, att det icke skall möta öfvervinneliga svårigheter att få detta förhållande rättadt, och jag yrkar därför bifall till utskottets förslag.

Angående tiden för regementsmötena.
(Forts.)

I detta yttrande instämde herrar *Rydberg, Johansson* i Berga, *Månsson* och *Persson* i Killebäckstorp.

Herr Carlsson: Herr grefve och talman, mine herrar! Jag har blifvit i väsentlig mån förekommen af herr Henricson, men jag skall dock be att till hans yttrande få tillägga, att den tid, under hvilken regementsmötena de sista åren hållits, varit den för jordbruket minst lämpliga, ty vartiden och sommartiden är det naturligtvis lättare för landtmännen att undvara sitt folk än under den brådaste skördetiden på hösten. Hvad särskildt höskörden beträffar, så kunna vi vid den använda skördemaskiner, som arbeta både natt och dag, och kunna därför då inskränka arbetsstyrkan. Deremot på hösten infaller icke blott skörden af höst- och vårsäd, utan då skall också höstsådden försiggå. Vi hade förra året ett ganska talande exempel på huru arbetena kunna sammanföras, då vi under hela juli och nära nog hela augusti månader hade ett oupphörligt regn, som hindrade landbrukarne att bereda sin jord för höstsådden. Sålunda sammanfördes höstsådden och skörden under första hälften af september, och vi saknade då mycket våra soldater och andra klassens beväringssynglingar, som då voro utkommenderade.

Med anledning af hvad jag nu tagit mig friheten yttra, anhåller jag om bifall till utskottets hemställan.

Herr Kihlberg: Herr talman! Det kan ju icke förnekas, att militäröfningarnas förläggande till hösten har visat sig medföra kända olägenheter för alla sädesproducerande delar af vårt land, och detta gäller särskildt Upland, der jag är boende. Väl veta vi, att, när skördetiden kommer, vi behöfva armar i högre grad än förut under året. Skördetiden börjar hos oss de första dagarna af augusti månad, och skörden måste hos oss bedrifvas med kanske större fart än i någon af de sydligare provinserna, därför att hösten i Upland kommer ganska fort uppå. Vi behöfva under denna tid säkerligen 50 procent mera arbetskrafter än under den föregående delen af sommaren. När det nu förhåller sig så, att vår beväring och våra soldater, i stället för att såsom förut få göra sina öfningar under försommaren, då vi väl kunna undvara dem, tagas ifrån oss, så att de icke kunna

Angående
tiden för
regements-
mötena.
(Forts.)

biträda oss, när de bäst behöfvas, så må man icke förväna sig öfver att landtbrukarne alltmänt klaga och äro missnöjda. Det är icke nog med att utsträckningen af militäröfningarne från ryckt jordbruket många dagsverken, utan detta har gjorts ännu känbarare derigenom, att dessa öfningar förlagts till den del af året, som för landtbrukarne är den svåraste. Jag för icke talan för en enda eller för ett fåtal, utan för hela Uplands landtbrukare, när jag säger, att det skulle vara på det högsta önskligt, om någon ändring härutinnan kunde ske. Här har visserligen från militärt håll sagts, att det skulle vara svårt att i detta fall tillmötesgå landtmännens kraf. Men om något medel härför kunde finnas, så skulle det med stor tillfredställelse emottagas i större delen af vårt land.

Då utskottet ju endast föreslagit en skrifvelse till Kongl. Maj:t med begäran, att ett så berättigadt kraf måtte tagas under ompröfning, tillåter jag mig yrka bifall till utskottets förslag.

Med herr Kihlberg förenade sig herrar *Mallmin, Eliasson, Holmgren, Andersson* i Skeenda, *Ericsson* i Väsby, *Magnusson* och *Eriksson* i Bäck.

Vidare anförde:

Herr Zetterstrand: Herr talman, mine herrar! Af utskottets betänkande torde herrarne hafva inhemtat, att utskottet ansett, att frågan borde skärskådas så opartiskt som möjligt med afseende å både de civila och militära intressena. Vidare har utskottet ansett, att man i första hand borde tillse, att öfningarna anordnades så, att de tillgodosåge härens fältmessiga utbildning, men att man på samma gång borde tillse, att öfningarna, för så vidt sådant utan åsidosättande af detta militära kraf å härens fältmessiga utbildning kunde ske, anordnades så, att de i minsta möjliga mån motverkade näringsintressena inom de olika orterna. Jag tror icke, att man kan undgå att erkänna, att utskottet sett frågan från rigtiga synpunkter. Utskottet har vidare påstått, att det är obestriddigt, att regementsmötenas förläggande till hösten i militärt afseende medfört afsevärda fördelar, och detta förhållande har från militär sida också framhållits under diskussionen. Å andra sidan har utskottet sagt, att det är en känd sak, att mötestidernas förändring medfört stora svårigheter för landtmännen, och detta har också af de senare under diskussionen kraftigt framhållits.

Om det nu är så, att dessa intressen råkat i strid med hvarandra, hvad är då naturligare, än att se till, om icke intressena samtidigt skulle kunna bättre tillgodoses än hvad nu är fallet? Utskottet har väl icke kunnat förbise de militära olägenheter, som skulle uppstå derigenom, att en rubbning af mötestiden komme att ega rum, men har på samma gång ansett, att denna fråga är af så stor vikt för jordbruket, att den kräfde ett omsorgsfullt öfvervägande af möjligheten att samtidigt kunna tillgodose de olika intressena. Nu kan man ju säga, att utskottet bort antyda någon väg, hvarpå frågan skulle kunna lösas. Detta har utskottet, då det saknat sakkännedom, icke velat, utan har ansett, att frågan bäst kunde lösas af

Kongl. Maj:t. Men jag vill dock påpeka, att det torde kunna finnas ett sätt, som icke förut blifvit offentligen diskuteradt och hvarigenom man i någon mån kunde tillgodose det civila intresset utan att allt för mycket skada det militära. Jag har i enskildt samtal med den förste talaren framhållit detta sätt, hvilket bland annat har en obestridlig förtjänst, nemligen, att genom detsamma undervisningsväsendet inom armén icke det ringaste komme att rubbas. Om nu det sätt jag antydtt är lämpligt, lemnar jag derhän. Jag vill icke trötta kammaren med att redogöra derför, men är öfvertygad att om denna fråga kommer under regeringens pröfning, den nämnde talaren af intresse för saken föranstaltar derom, att äfven detta sätt blifver taget under ompröfning.

Angående tiden för regementsmötena.
(Forts.)

Under alla omständigheter är det klart, att viktiga intressen stå i strid med hvarandra, och att det vore önskligt, om en sammanjemkning kunde ske.

När nu utskottet endast framställt den önskan, att Kongl. Maj:t måtte taga under öfvervägande, huru vida icke, utan allt för stort men för härens fältmessiga utbildning, en förändring af tiden för regementsmötena kunde ske, så vill det synas mig, som om man borde kunna sammansluta sig i detta syfte.

På grund af hvad jag anfört ber jag att få yrka bifall till utskottet hemställan.

Herr Truedsson: Herr talman! Jag vill först tillkännagifva, att jag till fullo instämmer med de talare, som fört jordbrukets talan i afseende å här föreliggande förslag. Men på samma gång vill jag äfven påpeka något, som äfven ur militär synpunkt förtjenar att tagas i betraktande, nemligen att det är icke blott och bart nödvändigt att öfva våra soldater, såväl stamtrupp som beväringssynglingar, så att de blifva fältduglige, utan det är äfven mycket viktigt, att detta sker på ett sådant sätt, att de få verkligt *intresse* för det krigiska yrket, så att de i farans stund äro dugliga män. Men detta sker icke om man rycker bort soldaten och beväringen från den bästa arbetstiden på året, då de hafva mera än dubbel dagspenning mot hvad de eljest kunna förtjena under öfriga tiden af sommaren. Herrarne kunna icke föreställa sig, hurudan efterfrågan efter folk det är vid skördetiden i sädesproducerande provinser; man gifver hvad de vilja hafva, blott man kan få folk under denna tiden. Dertill bör enligt min mening man taga hänsyn, helst som mycken klagan försports ej blott från jordbrukarne utan äfven från soldaten och beväringen, att man skall ryckas bort och öfvas vid sådan tid på året, som man har alla bästa arbetsförtjensten.

Jag ber derför att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Alsterlund: Herr talman! Jag skall endast be att få bemöta några af de yttranden, som här fälts.

Jag sade, då jag sist hade ordet, att det var nödvändigt, att regementsmötena hölles samtigt på grund af det samband, hvori de stå till arméns utbildning. Herr Dahn svarade, att hvarje ort har sin särskilda volontärskola, och att regementsmötena derför kunde hållas

Angående
tiden för
regements-
mötena.

(Forts.)

på olika tider inom olika delar af landet. Ja, det är sant, att det finnes volontärskolor i de olika orterna, men det finnes äfven på Karlsborg en gemensam sådan skola för hela arméns officers- och under-officersvolontärer, och för denna skolas verksamhet är det nödvändigt, att regementsmötena hållas samtidigt eller åtminstone så godt som samtidigt inom hela riket. Vidare talade herr Dahn om skjutscholorna. Det skulle naturligtvis vara en vederläggning af hvad jag framhållit angående nödvändigheten af att äfven med hänsyn till skjutscholan regementsmötena hållas samtidigt. Han sade, att det finnes ju skjutscholor vid regementena. Ja, det är nog riktigt, om man med sådana skolor menar truppens öfning i skjutkonsten, men det var icke dylika skolor jag menade. Jag afsåg med mitt erinrande den skola, som hålles vid Rosersberg och som är gemensam för hela armén. Det är nödvändigt att ordna regementsmötena så, att de officerare, som kommenderats till skjutscholan, kunna bevista nämnda möten.

En annan talare, herr Henricson, har yttrat, att det skulle vålla missnöje i landet, om öfningarna höllos, såsom i år, på hösten. Det skulle väcka ovilja och framkalla en opinion mot de militära öfningarna. I afseende på detta herr Henricsons påstående kommer jag i håg hvad en ärad talare i denna kammare yttrade om opinionen vid en debatt i kammaren. Han sade, att opinionen är sådan, som man gör den. Jag tror, att det ligger ganska mycken sanning häri.

Herr Henricson har äfven framhållit, att den skada, som jordbruket lider derigenom, att regementsmötena hållas på hösten, är oändligt mycket större än den kostnad, som staten skulle få vidkännas, om samma möten hållas på sommaren, derigenom att den finge betala den gröda, som under öfningen nedtrampades. Jag hemställer till herrarne, huru det skulle taga sig ut, om man rundt omkring i landet vid alla mötesplatser skulle under öfningarna trampa ned grödan. Jag tror verkligen, att detta skulle väcka en storm af ovilja mot de militära öfningarna — och detta med rätta! Det vore ju också syndigt att trampa ned och förstöra hvad Herren låtit växa på jorden. Dessutom, hvilket trassel skulle icke uppstå, då fråga blefve om att värdera det nedtrampade? Och dertill skulle kanske komma beskyllningen, att man ej förfarit nog hushållsaktigt med statens medel.

För öfrigt skall jag bedja att få försäkra, att det ingalunda är af ovilja mot landets modernäring jordbruket, som jag framhållit hvad jag här yttrat. Jag vill tvärt om på allt sätt vara med om att främja jordbruket, då det nemligen icke träder andra mycket viktiga statskraf för nära. Arméns vapenöfningar äro jemförelsevis korta, och därför är det af en synnerlig vikt, att de genom en riktig och systematisk anordning blifva så fruktbärande som möjligt. Men en sådan anordning af öfningarna kan enligt min uppfattning icke ske, om regementsmötet skall förläggas till den tid, motionärerna tänkt sig.

Jag yrkar fortfarande afslag å utskottets hemställan.

Herr Lasse Jönsson: Det är ett ordspråk, som säger, att, när man bevisar för mycket, man icke bevisar någonting alls. Jag tror nästan, att den föregående talaren gjort sig skyldig till detta fel; ty han har bevisat eller åtminstone velat bevisa för mycket. Han säger,

att, om utskottets förslag ginge igenom, man vid samtliga öfningsplatser skulle nödgas marschera ut på besädda åkrar och göra skada, och han kan af omtanke om jordbruket naturligtvis icke gå in på ett sådant förhärjande. Derför önskade han, att det skulle förblifva, som det är. Detta var nu med hänsyn till jordbrukets intressen.

Angående tiden för regementsmötena.
(Forts.)

Han har dessutom — i fall jag hade tid, skulle jag närmare inlåta mig på det ämnet, men nu vill jag ej trötta herrarne dermed — han har talat om sådana saker som t. ex. att det vore alldeles omöjligt att flytta fram mötena, därför att det icke stode väl tillsammans med skolorna. Hvad hindrar då, att tiden för skolorna också framflyttas? Om allt framflyttades, regementsmötena till den 1 maj i stället för den 15 och skolorna i mån derefter, komma de ändå att stå i samma förhållande till hvarandra som nu.

Och detta, att det skulle vara så tråkigt med officersskolorna, då dervarande elever skulle ut och under mötena tjenstgöra vid sina regementen, hindrar ju icke, att vederbörande få återvända dit, sedan mötena blifvit hållna. Om det blir 14 dagar förr eller senare, betyder väl ej så mycket. Den der bevisningen håller sålunda ej streck.

Skulle man anmärka något här vid lag, kunde man kanske klandra utskottet för, att det sagt för litet. Ty i detta betänkande har det talats så mildt, att man derigenom rent af förtagit verkan af den deri föreslagna hemställan till Kongl. Maj:t. Detta gäller i synnerhet motiveringen, men äfven klämman, t. ex. då der säges, att Kongl. Maj:t skulle »taga under öfvervägande, huru vida icke, utan *allt för stort* men för härens fältmessiga utbildning» o. s. v. Man har ju dermed sagt rent ut, att det medför men att framflytta mötena. Detta vill jag ej erkänna; ty jag tror ej, att det medför sådant. Nej, det märkes här en motsträfvighet, som ej alls behöfdes. Den fältmessiga utbildningen kunde nog lika bra tillgodoses, på samma gång vårt jordbruk skyddades, om bara viljan vore god.

Ehuru jag alltså icke i allt gillar hvad utskottet sagt, skall jag dock be att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Häruti instämde herrar *Svensson* i Olseröd och *Andersson* i Backgården.

Herr Ericsson i Norrby: Då jag icke instämt med någon föregående talare, vill jag endast gifva tillkänna, att jag kommer att rösta för bifall till utskottets förslag. Jag tycker, att, då utskottet ej begär något mera än en skrifvelse till Kongl. Maj:t med anhållan, att en utredning måtte ske i den föreliggande frågan, det icke är farligare, än att kammaren skulle kunna gå in på det. — För öfrigt har det blifvit så mycket taladt både för och emot i denna sak, att jag tror, att ingenting mera är att tillägga.

Jag vill därför allenast, som sagdt, yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Olsson i Kyrkebol: Jag skall endast be att få instämma med dem, som yrkat bifall till utskottets hemställan.

Angående
tiden för
regements-
mötena.
(Forts.)

Herr Jansson i Djursåtra: Herr talman! Då det kan vara af vigt, att från olika håll önskingar uttalas och upplysningar meddelas i den föreliggande frågan, har jag ansett det vara på sin plats, att äfven jag nämner något, angående förhållandena i den trakt, hvarifrån jag är.

Jag fruktar för min del, att det vore olämpligt för vår ort, om regementsmötetiden förlades till juli och början af augusti månader. Ty just under juli månad pågår hos oss höskördsarbetet, och skörden af råg plägar ega rum i början af augusti samt pågå till i midten af samma månad. Den ifrågavarande tiden är sålunda för vår trakt den brådaste skördetiden. Då behöfves allt arbetsfolk vi hafva, äfven våra soldater och våra värnpligtige.

Jag ville blott meddela denna upplysning, på det att deraf må framgå, huru svårt det torde vara att här sammanjemka de olika intressena i vårt långsträckta land.

För öfrigt vill jag påpeka, att, om det ur militärsynpunkt är lämpligast, att för den större truppmanövers skull mötetiden jemväl förlägges till hösten, detta kan vara en synpunkt, som det är synnerliga skäl att beakta.

Herr friherre Barnekow: Enligt min uppfattning är det regeringen sjelf, som framkallat dessa motioner, ty regeringen har låtit höra hushållningssällskapen och länsstyrelserna i denna fråga. Naturligtvis hade den ej gjort detta, om den ej haft den åsigten, att det nuvarande förhållandet kunde ändras. Annars vore det endast ironi, att en sådan förfrågan gjorts. Följaktligen måste det hafva varit regeringens mening, att mötetiden kunde ändras. Af hushållningssällskapen satte sig äfven femton emot mötetidens förläggande till hösten.

Hvad motionärerna begärt är endast ett fastslående af hvad som är Riksdagens uppfattning i denna sak. Det föreslås att i en mycket hofsam och beskedlig skrifvelse anhålla att regeringen måtte tillse, om tiden möjligen kunde ändras. Och då regeringen sjelf framkallat detta förslag samt ändring kan ske, inser jag ej, hvarför man ej också skulle få höra Riksdagen; och tillstyrker jag för den skull bifall till utskottets hemställan.

Sedan öfverläggningen härmed förklarats slutad, samt herr talman till proposition upptagit de olika yrkandena, biföll kammaren utskottets hemställan och skulle jemlikt § 63 mom. 3 riksdagsordningen detta beslut genom utdrag af protokollet delgifvas medkammaren.

§ 10.

Angående
den legala
annonse-
ringen.

Härefter föredrogs Andra Kammarrens fjerde tillfälliga utskotts utlåtande, n:o 5, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kongl. Maj:t angående den legala annonseringen.

I en till Andra Kammarren afgifven motion, n:o 132, hade herr L. Jönsson i Sandby hemställt,

»att Riksdagen i skrifvelse till Kongl. Maj:t ville anhålla, det Kongl. Maj:t tacktes, så fort ske kan, *dels* låta föranstalta derom, *ej mindre* att den legala annonseringen måtte genom gratisutdelning till embetsverk, myndigheter och kommuner, på sätt ofvan blifvit antydt, erhålla den största möjliga spridning i landet, *än äfven* att kostnaden för denna annonsering, hvilken kostnad icke må sättas högre, än som nödvändigt fordras för kungörelsernas uppsättning, tryckning m. m., måtte, vare sig annonseringen eger rum i ett redan befintligt tidningsorgan eller helst i en ny legal annonstidning, bestämmas efter en taxa, som Kongl. Maj:t efter utredning i ämnet måtte fastställa, *dels* slutligen, för vinnande af besparing i statsverkets utgifter för den legala annonseringen, anbefalla vederbörande embetsverk att tillse, att statsverkets kungörelser i allmänhet icke införas med större stilsorter än den minsta af de i tidningen användas; och hemstälde utskottet:

att motionen måtte på det sätt bifallas,

att Riksdagen måtte hos Kongl. Maj:t anhålla, det Kongl. Maj:t ville låta utarbета och för nästkommande Riksdag framlägga förslag *dels* till sådan ändring i sättet för den legala annonseringen, att denna icke blefve dyrare än hvad till omkostnadernas betäckande kräfdes och på samma gång erhöles den största möjliga spridning genom gratisutdelning till embetsverk och kommuner, *dels* till åtgärder, hvarigenom svenska akademien hölles skadelös för den minskning i inkomst, som måste uppkomma, om akademiens rättighet att ombesörja den legala annonseringen upphör.

Ordet lemnades till:

Herr Hammarskjöld, som yttrade: Herr talman, mine herrar! Jag har begärt ordet för att, redan innan någon diskussion öfver sjelfva hufvudfrågan kommer till stånd, få göra en rättelse i utskotts-betänkandet. Genom missuppfattning af ett lemnadt meddelande har nemligen å sid. 26, högt uppe, inkommit den uppgift, att »Posttidningen från och med början af år 1895 icke är utarrenderad, utan att svenska akademien sjelf drager hela inkomsten af tidningen och bestrider kostnaderna för dess utgifvande». Enligt hvad efter betänkandets tryckning blifvit meddeladt, lär detta vara ett fullständigt misstag. Tidningen är fortfarande utarrenderad, men på något olika villkor mot förut. Villkoren äro, att redaktören skall enligt kontrakt svara för tidningens utgifvande samt för alla dess skyldigheter mot regeringen, och såsom grund för arrendets beräkning är fastställt, att han skall betala en viss summa för en viss kvantitet annonser. Derjemte är det stipuleradt, att, om annonsmängden öfverstiger den sålunda antagna beräkningen, arrendet för tidningen skall höjas i proportion derefter, liksom redaktören äfven eger rättighet att få afdrag på arrendet, om annonssumman skulle bli mindre.

Jag har ansett mig böra lemna denna rättelse, innan diskussion i frågan kommer till stånd, på det ej utskottets meddelande i nämnda punkt skulle kunna föranleda till någon felaktig uppfattning.

Vidare anförde:

Angående
den legala
annonseringen.
(Forts.)

Angående
den legala
annonseringen.
(Forts.)

Herr Elowson: Utskottet har i nu föredragna utlåtande ansett det synnerligen önskvärdt att få en utredning angående verkliga kostnaden för den legala annonseringen. En dylik utredning anser jag för min del vigtig så väl för det teoretiska som det praktiska intressets skull. Utaf teoretiskt intresse måste det i flera hänseenden vara att lära känna verkliga kostnaden för den legala annonseringen, och af ännu större betydelse blir intresset i praktiskt hänseende, då fråga uppstår att fastställa, huru mycket den annonserande allmänheten rätteligen må betala för den nämnda annonseringen. Emellertid synes det mig, att den föreliggande frågan, sedan den förr afhandlats i Riksdagen, nu kommit in i ett annat läge. När jag frågat mig, huru man skulle på det bästa och säkraste sättet vinna det mål, som vore önskvärdt, har jag gifvit mig det svaret, att detta mål bäst skulle vinnas genom afslag på utskottets hemställan. Vid detta svars afgifvande tog jag hänsyn till någonting, som står här i utskottets betänkande, hvilket må hända, efter hvad föregående talare yttrade, icke är fullt riktigt. Men det är likväl en annan omständighet, som är af synnerligt stor betydelse. Posttidningen eges, som bekant, af svenska akademien, och det väckte för någon tid sedan uppseende, att svenska akademien vägrade att låta räkenskaperna officiellt granskas. Derom kan man nu icke yttra sig, men här förekommer en upplysning af utskottet, sid. 25, att svenska akademien ingått till Kongl. Maj:t med begäran, att räkenskaperna måtte få granskas af kammarrätten. Man kan ju antaga att Kongl. Maj:t bifaller detta, så vida det icke redan skett. Således får man der ett fullständigt och godt material för att bedöma det verkliga annonspriset, sådant det borde vara.

Det andra skälet för mig har varit det, att akademien skulle med de nya anordningar, som vidtagits från början af 1895, få sjelf uppbära inkomsterna af Posttidningen och bestrida omkostnaderna. Såsom föregående talare upplyste, skulle det icke förhålla sig alldeles så, utan utskottets uppgift i det afseende icke vara fullt riktig. Emellertid tror jag att, om man låter saken fortgå någon tid, man får den bästa utredningen angående densamma. Bifaller man nu utskottets förslag och hänskjuter frågan till regeringen, så skulle man kunna tänka sig några alternativ, som regeringen har att välja på.

Det ena, som synes mig vara ett godt och ändamålsenligt sätt, vore att genom de nya anordningarna att få räkenskaperna granskade från kammarrätten inhemta en fullständig utredning, huru med saken sig rätteligen förhåller.

Uti motionen påstås på något ställe — det citeras sid. 10 i utskottets betänkande — att annonseringen sker till stor del på bekostnad af många af landets fattigare samhällsmedlemmar. Jag tror, herr talman, att motionären der skjutit öfver målet. Gör jag mig reda för, hvilka annonsörerna i Posttidningen äro, finner jag väl först staten som den förnämste annonsören; sedan träffar jag på riksbanken; kostnaderna för dess annonser kunna ju sägas bestridas med statsmedel. Sedan finner jag enskilda sedelutgifvande och aktiebanker, hvilka annonsera rätt flitigt, äfvensom aktiebolag i allmänhet.

Och icke lära dessa kunna räknas till de fattiga samhällsmedlemmarna.

Det omnämnes af motionären vidare, att i Posttidningen förekomma annonser angående konkurser, exekutiva auktioner, äktenskapsjäf m. m. Beträffande annonskostnaderna för konkurser torde man icke rätteligen kunna säga, att de utgå af landers fattigare samhällsmedlemmar. Annonskostnaden för konkurser betalas ju antingen af massans funktionärer eller af massans fordringsägare. Galdenären lär icke betala dessa annonskostnader i annat fall, än då ett öfverskott för honom uppstår. Detsamma torde gälla angående exekutiva auktioner. Vidare nämnes kostnaden för annonser angående äktenskapsjäf. I detta hänseende tillåter jag mig att erinra, att dylika annonser föranledas dels af vederbörandes slarf att icke hålla reda på sina papper angående hinderlöshet att ingå äktenskap, dels af någonting, som är ännu sämre.

Jag skulle visserligen anse det synnerligen lyckligt, att man vid fråga om den beskattning, som motionären talar om, fäste afseende vid de fattigare samhällsklasserna. Men den medkänsla med de fattigare i beskattningsfrågor, som här vill göra sig gällande, tror jag icke är riktigt på sin plats, ty den annonskostnad, som utgår från dem, torde vara ytterst ringa.

I motionen förekommer vidare ett par yttranden, mot hvilka jag dock anser mig böra inlägga en gensaga. Motionens författare talar, såsom det återgifves på sid. 11 i utskottets betänkande, om den »i allmänhet värdelösa texten». Det skulle kanske vara förmätet att motsäga motionens författare i detta afseende. Men jag tror likväl, att man kan hänvisa exempelvis till utrikesafdelningen i Posttidningen och finna, att den varit under flere år ganska väl redigerad.

På ett annat ställe säger motionens författare — refererad sid. 9 i utskottets betänkande — att annonspriset har »under sista årtiondet gjorts allt mer och mer betungande». Jag vågar icke motsäga motionens författare i detta afseende; antagligen är uttrycket tillkommet på grund af sakkännedom. Men med de nya anordningar, som vidtagits från och med år 1895, kan ju detta icke vidare komma i fråga; utan svenska akademien har mera uti sin hand att beräkna såväl inkomsterna som utgifterna af Posttidningen.

Nu är att märka, att då man talar om kostnader för annonsering, har utskottet här lemnat en tablå, af hvilken framgår, att annonskostnaden i Posttidningen icke är större, utan snarare mindre än i många andra stora tidningar. Det visar sig med hänseende till andra tidningar vara en medelkostnad, så att man knappast kan säga, att kostnaden för annonsering i Posttidningen är oskäligt hög. Om det nu blir en vinst af denna annonskostnad, kommer den, som jag sagt, icke från de fattigare samhällsmedlemmarna, utan den kommer från jemförelsevis rika institutioner och stora firmor. Denna vinst, om en sådan uppkommer — jag antager det — går nu till svenska akademien, som för närvarande har att ombesörja ett ganska stort arbete, som är af vigt i kulturhänseende, nemligen utarbetande af en ordbok öfver svenska språket. Kostnaden för detta arbete är ganska ansenlig, och jag tror, att man skulle göra klokt i att låta det fortgå någon

Angående
den legala
annonseringen.
(Forts.)

Angående
den legala
annonse-
ringen.
(Forts.)

tid åtminstone, som det nu är. Man kan utan tvifvel genom de anordningar, som äro vidtagna från och med 1895, då kammarrätten får granska räkenskaperna, erhålla ett tillförlitligt material, efter hvilket man kan beräkna kostnaderna för den legala annonseringen. Öfverlemnar man frågan i det skick, hvori den nu föreligger, åt regeringen, tror jag att regeringen väljer det sättet att skaffa sig upplysningar från räkenskapsmaterialet från och med 1895, ty det föregående materialet torde icke vara användbart. Man kunde visserligen tänka sig ett annat alternativ, nemligen att regeringen skulle gå i författning om anskaffande af en användbar mätsticka för att så beräkna värdet af annonserna, men jag tror, att det icke vore synnerligen lämpligt.

Utskottet tyckes också hafva haft synnerligen brått med saken, då det vill, att regeringens förslag skall framläggas redan till nästkommande Riksdag. Jag tror icke, att det i något hänseende är lämpligt att brådska så med detta. För mig synes det, som om det enklaste vore att afslå utskottets hemställan, emedan man derigenom bäst och säkrast vunne hvad man bör vinna. Jag erinrar mig, huruledes vid Upsala universitet för åtskilliga decennier sedan uppstodo några brydsamma förhållanden, och vederbörande voro villrådiga, huru de skulle bete sig, hvilka mått och steg de borde vidtaga. Några af de yngre gingo då, innan saken officielt skulle förekomma, till en äldre, erfaren professor och frågade honom om råd: Han svarade: »Jag har funderat på saken och kommit till det resultat, att det är bäst att göra ingenting». Jag tror ock i detta fall, att det är bäst att göra ingenting. Sjelfva det mål utskottet här äsyftar, nemligen att få reda på den verkliga kostnaden för annonseringen, vinner man, om man låter det fortgå, såsom hittills under det sista året varit fallet.

Något annat skall jag ock be att få fästa uppmärksamheten vid med anledning af den jämförelse, som här talas om. Det har redan sagts, att, om man anställer en jämförelse så som utskottet gjort mellan annonspriset i Posttidningen och i de dagliga Stockholms-tidningarna, det visar sig, att i en del Stockholms-tidningar priset är högre, i en del lägre. Sedan gör utskottet en jämförelse med annonspriset i Norsk Kundgiörelsestidende. Men det är ett viktigt led i jämförelsen, som jag saknar och om hvilket jag icke har kännedom. Är denna norska Kundgiörelsestidende ett affärsföretag, som bär sig, som lemna ersättning för redaktionsarbetet, papper och tryck, eller är det en tidning, som uppbär statsbidrag? Derom förefinnes icke någon upplysning.

Jag tror, herr talman, att man skulle kunna göra någonting för att få större spridning af Posttidningen genom att prenumerationspriset på densamma nedsattes. Huru vida det är praktiskt att utdela den gratis till kommunerna eller icke, vill jag icke yttra mig om. Det kan hända, att exemplaren der blifva liggande och icke blifva lästa. I embetsverken, der man har intresse af annonserna, är det vanligen någon tjänsteman, som har till uppgift att gå igenom tidningen och se efter hvad den innehåller, och om der är något som berör verket.

Jag hyser således, herr talman, intresse för det mål, till hvilket

utskottet velat komma, men i afseende på medlen hyser jag för min del den åsigten, att man skulle vinna detta mål bäst och säkrast, om man låte de nu efter 1895 vidtagna nya anordningarna fortgå någon tid, då man sedan finge ett säkert material till stöd för sina beräkningar. På dessa grunder yrkar jag afslag på utskottets hemställan.

*Angående
den legala
annonse-
ringen.
(Forts.)*

Herr Hammarskjöld: Med anledning af den siste talarens yttrande skall jag be att få lemna en upplysning.

Han nämnde, att akademien begärt hos Kongl. Maj:t att få tillåtelse att framlägga sina räkenskaper till granskning i kammarrätten, och att han trodde, att sådan tillåtelse skulle meddelas. Jag vill minnas, att det ej är mera än två dagar sedan man läste i tidningarna, att Kongl. Maj:t meddelat sådant tillstånd. Denna sak är således redan klar.

Men derjemte har jag blifvit satt i tillfälle att meddela några siffror om akademiens inkomster och utgifter, nemligen akademiens behållna inkomster af Posttidningen för de båda senaste åren 1894 och 1895 samt hvilka utgifter akademien under samma tid haft för sitt ordboksarbete. År 1894 lemnade Posttidningen i inkomst 28,106 kronor och år 1895 30,490 kronor. Under år 1894 utbetalades för ordboksarbetet 25,120 kronor 69 öre, påföljande år, 1895, utbetalades för samma ändamål 35,802 kronor 45 öre. Detta visar, att inkomsterna under år 1894 lemnade ett öfverskott af 2,985 kronor 31 öre, men att år 1895 inkomsterna af Posttidningen icke räckte för ordboksarbetet, utan akademien fick släppa till af andra, förut hopsparade medel ett belopp af 5,311 kronor.

Nu menar jag, att, genom att man erhållit dessa siffror och har full tillåtelse att granska akademiens räkenskaper rörande inkomsterna af Posttidningen och utgifterna för ordboksarbetet, hvilka begge poster utgöra det väsentliga af inkomster och utgifter för akademien, man ju redan fått ett material, låt vara icke för mera än två år, men som man tycker ändå vara ganska tillräckligt för anställande af en beräkning öfver huru man bör kunna ställa med den legala annonseringen, i fall någon förändring skall vidtagas.

Huru vida den norska Kundgiørelsestidende bär sig eller icke, det vill således säga, huru vida den har statsunderstöd eller icke, det har utskottet icke kunnat få någon upplysning om. Att den dock måste bära sig i ekonomiskt afseende, vill jag sluta mig till af den omständigheten, att, då nu föreliggande fråga var före vid 1888 års riksdag, det uppgafs uti det utskottsbetänkande, som då afgafs, att annonspriset i tidningen var tio öre per petitrad, men nu har det nedsatts till sju öre. Det skulle ju icke vara tänkbart, att man skulle hafva satt ned priset, derest det icke visat sig att tidningen kunde bära sig.

I öfrigt får jag säga, att jag af den siste talarens anförande tyckt mig finna, det han i allting eller åtminstone i allt väsentligt ansluter sig till hvad utskottet sagt, undantagandes klämman. Utskottet har föreslagit en positiv åtgärd, och han föreslår, att man skall göra ingenting; hvilketdera är det rätta, kan bero på tycke och smak. Jag för min del tycker, att vill man målet, bör man också vilja medlet. Jag

*Angående
den legala
annonse-
ringen.
(Forts.)*

ber därför att fortfarande få yrka bifall till det medel, som utskottet föreslagit.

Herr John Olsson: Jag begärde ordet med anledning af den näst siste talarens yttrande. Han sade sig nemligen anse det vara bäst att låta det nuvarande legala annonseringssättet fortgå som hittills för att få det bästa resultat och, såsom han yttrade, den bästa utredningen. Det synes mig vara en något egendomlig konklusion detta, att man genom att låta det nuvarande oeffter rättighetssystemet fortgå som hittills skulle få den bästa utredningen. Detta påstående är så mycket egendomligare, om man tänker på den uppseendeväckande process, som egt rum inför allmänhetens ögon under sista året. Denna process synes mig hafva lagt i dagen sådana egendomligheter beträffande Posttidningens annonsförhållanden, att det väl nu borde vara tid att göra slut på dessa oeffter rättligheter.

Jag skall be att få anföra endast ett enda exempel på hvilka besynnerligheter det nuvarande legala annonseringssättet leder till. Jag känner väl icke, huru arrendekontraktet med Posttidningens nuvarande utgifvare är affattadt; men den föregående utgifvarens af Posttidningen arrendekontrakt innehöll bland annat, att han skulle blifva egare till tidningsupplagan, hvaraf följden var att, när han upphörde att redigera tidningen, han också ansåg sig vara egare till de gamla årgångarna af Posttidningen, jag tror till och med år 1894. Resultatet häraf är naturligtvis det, att han ensam är den, som bestämmer om försäljningen af dessa äldre årgångar. Nu händer det ofta, att man kan komma i behof att köpa ett äldre nummer af Posttidningen för att få tag i en annons, som man behöfver för att styrka något rättsförhållande. Jag har på Posttidningens byrå begärt att få köpa det eller det äldre numret, men erhållit till svar, att äldre lösnnummer icke finnas der, utan att de tillhöra förre redaktören. — Till en början försålde herr Strandberg tidningsnumren från sin egen bostad; men till min förvåning fann jag i slutet af förra året i Posttidningen en annons, deri herr Strandberg tillkännagifver, det han numera icke är i tillfälle att försälja äldre nummer af Posttidningen. En följd häraf blir då, att ingen kan få köpa äldre nummer af Posttidningen, om de än aldrig så väl behöfvas. Det är ju alldeles klart, att häraf skall vållas mycket stora kostnader och tidsutdrägt, om man skall skaffa sig en annons från Posttidningen för att dermed styrka ett eller annat förhållande i en rättegång eller dylikt.

Nu känner jag, som sagdt, icke, huru arrendekontraktet med nuvarande innehafvaren af Posttidningen är affattadt; men för den händelse att denne innehafvare har samma rättighet till äldre tidningsårgångar som den förre hade, så är det uppenbart, att statsmagterna icke gerna kunna tillåta ett sådant förhållande fortgå, ty det skulle ju leda in i det orimliga.

Jag har velat anföra detta såsom exempel uppå att det är hög tid att något göres, för att allmänheten icke må vara beroende af en enskild persons godtycke i fråga om rättigheten att komma åt annonser, som man alldeles nödvändigt kan behöfva köpa. Det är hög

tid att göra slut på detta missförhållande, samt att staten sjelf skaffar sig en legal annonstidning.

Deremot är jag icke fullt säker, huru vida det skulle vara nödvändigt att i skrifvelsen till Kongl. Maj:t jemväl intaga den senare delen af utskottets kläm. Detta är som sagdt en sak, hvarom jag icke är fullt på det klara; men det kan ju hända, att man icke har någon annan utväg, utan att man måste bereda akademien ersättning. Jag tillåter mig därför att yrka bifall till utskottets förslag.

*Angående
den legala
annonse-
ringen.
(Forts.)*

Herr Odhner: Jag har icke begärt ordet för att framställa något yrkande, utan för att göra några erinringar i anledning af ett och annat som sagts, särskildt i motionen. I denna förekomma nemligen åtskilliga mer eller mindre skarpa anmärkningar dels med afseende på svenska akademiens privilegium, dels beträffande dess sätt att använda detsamma.

Hvad nu först beträffar sjelfva privilegiet, så är det kammaren väl bekant, att olika meningar varit uttalade angående den fortfarande giltigheten af detsamma. För min del får jag säga, att jag hellre vädjar till det intresse, som kan inom kammaren finnas för akademien och hennes uppgift, än jag åberopar privilegiet och derpå grundade rättigheter. Så mycket skall jag likväl tillåta mig erinra, att vid ärendets föregående behandling här i Riksdagens begge kamrar framstående jurister uttalat sig i det syfte, att man icke kunde utan vidare underkänna nämnda privilegium.

Vidare har också i afseende på akademiens sätt att begagna sitt privilegium en del klandrande anmärkningar blifvit gjorda. Så har motionären påstått, att akademien gjort nästan ingenting för att befordra spridningen af Posttidningen, under det att hon i icke oväsentlig grad ökat annonspriset i densamma.

Hvad först angår förhöjningen af annonspriset, så har Posttidningen i hvarje fall icke gjort något annat än de flesta öfriga dagliga tidningar, hvilka tid efter annan höjt sitt annonspris, och den tabell, som bifogats af utskottet, visar ju också, att åtskilliga dagliga tidningar hafva högre annonspris än Posttidningen. Helt annorlunda förhåller det sig visserligen, om man jemför Posttidningen med den norska officiella kungörelsetidningen; dess annonspris understiger högst betydligt Posttidningens. Hvarpå detta kan bero, är mig icke bekant; det låter emellertid tänka sig, att staten aflönar de personer, som hafva med tidningens redaktion att göra. För öfrigt tror jag ej, att man här i Sverige skulle vilja helt och hållet följa exemplet af denna norska kungörelsetidning. Jag föreställer mig nemligen, att både regeringen och Riksdagen vilja fortfarande hafva en officiel tidning, ett organ för regeringen, som genom den är i tillfälle att meddela allmänheten dels officiella och dels halfofficiella uttalanden i dagens viktigaste frågor. Förutsätter man detta såsom tidningens ändamål, så finner man lätt, att kostnaderna för redaktionen icke blifva så obetydliga, och att vinsten väl icke blir så stor, att annonspriset kan synnerligen nedsättas.

Att akademien skulle ha gjort nästan ingenting för att befordra tidningens spridning, är väl icke öfverensstämmande med verkliga för-

Angående
den legala
annonse-
ringen.
(Forts.)

hållandet. Jag erinrar nemligen derom, att af Posttidningen utgifves en särskild kommunalupplaga, som kan för halfva priset requireras af kommunerna, och dessutom har åtskilligt gjorts för att befordra öfverskådligheten genom förbättrad uppställning, månatliga register m. m.

Äfven med afseende å redaktionen af tidningen för öfrigt har motionären uttalat sig mycket strängt. På något ställe i motionen yttrar han nemligen, att tidningens text vore i allmänhet värdelös». För min del kan jag icke finna annat, än att detta omdöme är ganska orättvist. Att akademien någon gång kan hafva misstagit sig i valet af redaktör, vill jag gerna medgifva motionären, om det är detta han åsyftar. Annars borde han väl veta, att i denna tidnings litterära och konstkritiska afdelningar arbetat flere af landets yppersta pennor på dessa områden. Jag ber att få nämna från en något äldre tid C. W. Strandberg, O. P. Sturzenbecker och Emil von Qvanten, från en senare tid Ljunggren, af Wirsén och Nyblom, vidare på det musikkritiska området L. Norman och J. P. Cronhamn m. fl. andra. Flere af de artikelserier, som stått i Posttidningen, hafva ansetts värda att publiceras i bokform. Hade motionären inskränkt sig till att säga, att sådant för honom vore värdelöst, så hade man icke haft rätt att opponera sig — det hade varit hans sak.

Vidare får man icke heller glömma, att ledamöter af regeringen emellanåt i Posttidningen infört politiska meddelanden, som varit af stort intresse. För öfrigt har naturligtvis den inre politiken för Posttidningen varit ett slutet område, och deruti har man väl att söka ett af hufvudskälen dertill, att tidningen icke fått eller kan få någon större spridning. Likväl vill jag nämna, att, när det står i motionen, att tidningen endast utgår i 900 exemplar, detta endast gäller postupplagan, men att ett lika stort antal exemplar tryckes för hufvudstaden, så att tidningen inalles utgår i en upplaga af 1,800 exemplar.

Vidare har också, åtminstone indirekt, uti motionen klandrats, att akademien icke velat aflemna sina räkenskaper till den vanliga revisionen. Ja, mine herrar, det är icke så lätt, i synnerhet för en korporation, att bryta med en häfdvunnen praxis. Men nu har dock akademien gjort det — det är redan upplyst, att akademien begärt och Kongl. Maj:t efter kammarrättens hörande beviljat, att akademiens inkomster af Posttidningen och utgifter för ordboksarbetet må underkastas offentlig revision.

En talare på stockholmsbanken har vidrört en annan omständighet, frågan om kontrollen öfver arrendatorernas sätt att uppfylla sina skyldigheter. Detta är ett ämne, som jag af flera skäl icke vill närmare inlåta mig på. Jag vill dock erinra, att akademien gjort hvad på den ankommit för att rätta befintliga missförhållanden, och att numera en särskild person är anställd, som för hvarje dag har att kontrollera annonseringen och debiteringen.

Det förekommer dessutom i motionen andra missförstånd, men jag behöfver icke sysselsätta mig dermed, då de redan blifvit dels af utskottet, dels af den förste talaren berigtigade. Jag är utskottet tacksam därför, liksom ock för den välvilja, som uttalar sig i utskottets motivering och förslag. Särskildt har det gladt mig att se, att

akademiens ordboks företag blifvit med intresse omfattadt; det har till och med gått fritt från de yttringar af missnöje, som eljest i motionen förekomma mot akademien. Man har allmänt insett betydelsen af detta arbete.

*Angående
den legala
annonseringen.*
(Forts.)

Detta ger mig anledning att, innan jag slutar, yttra några ord rörande ordboksarbetet, dess betydelse och omfattning.

Hvad akademien afser med sitt ordboksarbete är någonting i samma stil som bröderna Grimms ordbok för Tyskland, Littrés för Frankrike och de under utgifning varande engelska och holländska ordböckerna för dessa respektive länder. Det är en historisk, en på samma gång vetenskaplig och i sann mening populär ordbok, som det är fråga om, en ordbok, som skall visa oss det svenska språkets historiska utveckling från reformationstiden intill våra dagar. Ordboken skall visa oss denna utveckling genom att redogöra för hvarje ords och hvarje uttrycks historiska utveckling. Den skall redogöra icke allenast för hvarje ords form och uttal, utan äfven för dess härkomst från vårt eget eller främmande språk, för dess förekomst i litteraturen under olika perioder och först och främst för betydelsens alla skiftningar under litteraturens olika perioder. Den skall visa, huru den ena betydelsen framgått ur den andra under inverkan af dels yttre förhållanden, dels nya idériktningar. Såsom ett litet exempel på omfattningen af denna uppgift ber jag att få nämna, att af prepositionen »af» ordboks författarne måst upptaga icke mindre än 140 olika nyanser i betydelsen, alla styrkta genom språkprof från olika tider.

För öfrigt måste jag naturligtvis hänvisa till ordboken sjelf, hvaraf hittills fyra häften utkommit, alla mottagna med mycket bifall, så väl inom som utom landet.

Det är klart, att för ett sådant verk fordras stora förberedelser. Dylika måste under flera år pågå, innan den egentliga redaktionen kunde taga sin början. Det var nödvändigt att för språkprofs insamlande genomgå hela litteraturen, från reformationstidens skrifter ända till dagens literära företeelser och de sista tidningsårgångarne. Jag ber att få nämna, att af språkprof hittills insamlats och förvaras icke mindre än öfver 1 million.

Sedan sålunda ett tillräckligt förråd insamlats, vidtager det mödosamma och grannliga redaktionsarbetet, som har att bringa ordning och system i detta väldiga material och efter den plan jag redan i korthet omnämnt bringa ordboken till stånd. Det ligger i sakens natur, att många krafter måste samverka för att åstadkomma ett tillfredsställande resultat och att stora kostnader måst derpå nedläggas. Det är redan meddeladt, att t. ex. år 1895 alla Posttidningens inkomster dertill åtgått samt dessutom några tusen kronor. Och likväl må man icke föreställa sig, att det är några stora arfvoden, som utbetalats åt medarbetarne. För språkprofvens samlande har anlåtats ett antal af bortåt 200 personer, och af dessa är det ingen, som förtjent mer än 1,000 kronor, de fleste hafva haft vida mindre. Vidare uppgå redaktionens medlemmar till ett antal af omkring tjugugu, några fast anställda, men flertalet mera tillfälliga, och bland dessa är det högsta arfvodet 4,000 kronor — för chefens närmaste man — för

Angående
den legala
annonse-
ringen.

(Forts.)

öfrigt äro de flesta arfvodena endast 1,500 kronor, 1,000 kronor och lägre. Det är väl känt, att de lärde i vårt land i allmänhet måste nöja sig med ganska måttlig ersättning för sitt arbete.

Den revision, som nu till hösten förestår med afseende på akademien utgifter, skall, som jag hoppas, visa, att inkomsterna hafva blifvit väl, klokt och omtänksamt använda.

Herr talman! Jag har tillåtit mig att ingå i dessa detaljer med hänsyn till det nära sammanhang, som finnes mellan ordboksarbetet och utskottets förslag. Jag har gjort det äfven därför, att jag hoppats kunna derigenom väcka eller lifva kammarens intresse för hvad jag anser vara ett i sann mening nationelt företag.

Herr Boëthius: En hufvudsak för mig med afseende på denna fråga är, att akademien skall hafva medel till det stora ordboksarbetet. Detta ordboksarbets art och betydelse hafva vi nyss hört skildras af en fullt sakkunnig person. För min del är jag lifligt öfvertygad om rättigheten af hans uppfattning, och jag tror icke, att någon, som tagit del af detta arbete, kan jäfva det påståendet, att det kommer att blifva ett nationalverk af oskattbart värde, och att det har att fylla ett verkligt kulturbehof. Derom vittna äfven listorna på prenumeranterna å verket, om herrarne vilja se igenom dem. Herrarne skola i dem finna namn från alla möjliga samhällsklasser. Jag är också öfvertygad, att det aldrig skall kunna hända, att de svenska statsmagtarna ämna så ställa, att detta verkligt stora nationella företag skulle afstanna af brist på medel.

Frågan blir då: är det bättre, att vi gifva extra anslag till detta arbete och bära kostnaderna för en annonstidning, som kanske, för att annonserna skola blifva så billiga som möjligt, kommer att kräfva stora kostnader, och som dessutom icke fyller det behof, som Posttidningen nu uppfyller, nemligen att vara ett officiellt regeringsorgan? Eller skola vi såsom hittills låta dessa annonsinkomster stanna hos akademien och af den för det ifrågavarande ändamålet användas, dessa annonsinkomster, hvilka, såsom den förste talaren — enligt min uppfattning med rätta — påpekat, icke utgå från de fattigaste i vårt land, utan från ganska kapitalstarka institutioner, hvilka sålunda blifva de, som utan betungande för staten få bidraga till det stora kulturändamålet? Är det nu så, att annonsinkomsterna användas till detta ändamål, att Posttidningen skötes på ett förståndigt sätt, och att de medel, som inflyta genom annonserna, underkastas kontroll — det sista veta vi nu kommer att ske, och att tidningen blir med omsorg skött, derom tror jag, att man kan vara förvissad, särskildt efter de ledsamma erfarenheter akademien på senare tider gjort — är det så, synes det mig liksom den förste talaren bäst att tills vidare låta det vara som det är och se tiden an för att erfara, huru det kommer att ställa sig under den nya regimen.

På grund af hvad jag sålunda haft äran anföra, skall jag be att få förena mig i det yrkande, som framstälts af herr Elowson.

Härmed var öfverläggningen slutad; och efter det propositioner

af herr talmannen gifvits i enlighet med de gjorda yrkandena biföll kammaren utskottets hemställan.

Jemväl detta beslut skulle, jemlikt föreskriften i 63 § 3 mom. riksdagsordningen, genom utdrag af protokollet delgifvas Första Kammaren.

§ 11.

Anmäldes och godkändes:

dels statsutskottets förslag till Riksdagens skrifvelse, n:o 5, till fullmäktige i riksgäldskontoret, angående riksgäldskontorets förvaltning under den tid, som förflutit sedan ansvarsfrihet senast tillerkändes fullmäktige i nämnda kontor;

dels ock sammansatta stats- och bankoutskottets förslag till Riksdagens skrivelser:

n:o 6, till fullmäktige i riksbanken, i anledning af verkställd granskning af fullmäktiges i riksbanken och fullmäktiges i riksgäldskontoret åtgärder för utförande af det dem gemensamt lemnade uppdrag i fråga om uppförande å Helgeandsholmen af riksdags- och riksbankshus;

n:o 7, till fullmäktige i riksgäldskontoret, i samma ämne,

n:o 8, till fullmäktige i riksbanken, angående årligt understöd åt enkefru Julia Wiel-Hansen, och

n:o 9, till fullmäktige i riksgäldskontoret, i samma ämne.

Härefter åtskildes kammarens ledamöter kl. 3,28 e. m.

In fidem
E. Nathorst Böös.
